

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Evelin Trafela

**Ljubezen v sociološki perspektivi: analiza vzrokov za prenehanje
partnerskih razmerij**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Evelin Trafela

Mentorica:izr. prof. dr. Alenka Švab

**Ljubezen v sociološki perspektivi: analiza vzrokov za prenehanje
partnerskih razmerij**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

»Vsakršna oblika sreče je zasebna. Naši največji trenutki so osebni, imajo svoj razlog, so nedotakljivi. Stvari, ki so nam svete in dragocene, so stvari, ki ji črpamo iz skupnih doživetij.« (Rand Ayn, 1905–1982)

Ljubezen v sociološki perspektivi: analiza vzrokov za prenehanje partnerskih razmerij

Naraščanje števila razvez in prekinitev partnerskih razmerij ne pomeni, da postajajo ljubezen, izpopolnjujoča zveza in življenje v dvoje manj pomembni. Prav nasprotno, v svetu, v katerem vlada čustvena praznina in ki je brezoseben ter negotov, je želja po njih močnejša kot kdaj koli prej. Toda naraščajočo pomembnost tega čustva in odnosa spremlja dejstvo, da postaja ljubezen ujeta v različne in pogosto nezdružljive življenjske načrte dveh posameznikov, ki jih dodatno otežujejo zahteve, povezane s trgom dela in poklicno kariero. Temu se pridružujejo še zahtevki in nepristajanje žensk na neenakosti v zasebni sferi. Ljubezen je danes težja in bolj boleča kot kdaj koli prej tudi zato, ker se v sodobnih družbah v glavnem opira na medijsko posredovane predstave o »pravi« ljubezni, ljubezenske nasvete t. i. strokovnjakov, ki so proizvod potrošniške družbe, in na identitete, izoblikovane na potrošništvu. Skupno ime vseh procesov je individualizacija. Zmotno in zavajajoče bi bilo verjeti, da so ljubezenske odločitve zgolj stvar avtonomnih, svobodnih posameznikov.

Ključne besede: partnerstva, življenjski načrti, trg dela, potrošnja, neenakosti.

Love in a Sociological Perspective: The Analysis of the Reasons behind Partnership

Break up

If the number of divorces and break-ups is rising, it does not necessarily mean that fulfilling relationship and living with a partner is less important. On the contrary, the desire for them is stronger than ever. This is even more important since we live in an impersonal and uncertain world that provides us with emotional emptiness.

The desire for a partnership and the emotions is accompanied by the fact that love is often caught between lifestyle plans of two people and it is those plans that make love life difficult. The additional pressure comes from the labour market and professional career. All this is additionally accompanied by the fact that women demand equality and do not settle for inequality in the private sphere anymore.

Love is now more difficult and more painful than ever. There are more reasons for this. One reason lies in the notion of true love that is provided by media and in the love life advice given by professionals, who are the product of consumer society, and none the less the reason lies in the identity based on consumerism.

The common name for all these processes is individualization. It would be erroneous and misleading to believe that love is just a matter of autonomous decisions made by free individuals.

Keywords: partnership, lifestyle plans, labour market, consumption, inequality

KAZALO

1 UVOD	7
2 KONKURENCA RAZLIČNIH PERSPEKTIV	9
3 TEORIJA INDIVIDUALIZACIJE	11
4 PARTNERSTVA V INDIVIDUALIZIRANI DRUŽBI	15
4.1 GIDDENSOVA IN BAUMANOVA TEORIJA SODOBNE INTIMNOSTI	16
4.1.1 KRITIKA GIDDENSA IN BAUMANA	19
5 DRUŽBENI DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA RAZPAD ZVEZ	21
5.1 NEZDRUŽLJIVOST ŽIVLJENJSKIH NAČRTOV	21
5.2 USKLAJEVANJE DELA IN PARTNERSKEGA ŽIVLJENJA	22
5.2.1 KARIERNI DEJAVNIKI	22
5.2.2 NEPRISTAJANJE ŽENSK NA NEENAKOSTI	25
5.2.3 PREPLETANJE KARIERNIH DEJAVNIKOV IN DEJAVNIKOV NEENAKOSTI	28
5.3 NA POTROŠNIŠTVU IZOBLIKOVANE IDENTITETE KOT NOV MEDIJ EKSISTENCE	29
5.3.1 PORAST INFORMACIJ IN VSILJENE IZBIRE	32
5.3.2 KOMERCIALIZACIJA INTIMNEGA ŽIVLJENJA (VRIVANJE TRŽNE LOGIKE NA PODROČJE LJUBEZNI)	33
5.3.2.1 IDEOLOGIJA O NESKONČNEM ISKANJU UŽITKOV, NAPAČNE PREDSTAVE IN NESTVARNA PRIČAKOVANJA	33
5.3.2.2 USPEH LJUBEZENSKIH PRIROČNIKOV IN KAPITALIZACIJA ŽENSK	36
6 EMPIRIČNI DEL	38
6.1 OPIS RAZISKOVALNEGA VPRAŠANJA	38
6.2 VZOREC	39
6.3 METODA	40
6.4 VSEBINSKI NAČRT ANALIZE	41
6.5 OPIS METODOLOŠKO-TEHNIČNEGA POTEKA ANALIZE	42
6.6 ANALIZA EMPIRIČNIH PODATKOV	43
6.6.1 DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI INTERVJUVANCEV	44
6.6.2 NEPRISTAJANJE ŽENSK NA NEENAKOSTI V INTIMNI SFERI	44
6.6.3 KARIERNI DEJAVNIKI – NOVE ZAHTEVE IN NEVARNOSTI ZA RAZMERJA	45
6.6.4 TRŽNO POSREDOVANE PREDSTAVE IN PRIČAKOVANJA OD ZVEZE	46

6.6.5 RAZLIČNOST PARTNERJEV, DRUGAČNA PRIČAKOVANJA OD ZVEZE IN NEZMOŽNOST SKLEPANJA KOMPROMISOV	48
7 DISKUSIJA.....	50
8 SKLEP.....	52
9 LITERATURA.....	53
Priloga A: RAZISKOVALNA VPRAŠANJA – PILOTNI INTERVJU.....	57
Priloga B: KONČNA RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	59

1 UVOD

Za izbrano temo magistrskega dela sem se odločila predvsem zaradi povečane družbene aktualnosti ljubezenske tematike v zadnjem času. V strokovni literaturi, pogovornih oddajah in na raznih spletnih forumih je moč zaslediti, da se dandanes partnerskim razmerjem posveča posebna pozornost. O ljubezni se ogromno piše in se jo obravnava. V knjigarnah najdemo cele kupe priročnikov o tem, koga, kako, kje, kdaj in zakaj ljubiti (Temnik in Kuhar 2007; Giddens 2000).

Po mnenju sociologov, ki se ukvarjajo s partnerstvom v sodobnem času, se le-to pojavlja kot največji problem zasebnega življenja. Ljubezen postaja pomembnejša in težavnejša kot kdaj koli prej. Kljub temu da je zveza izgubila svojo stabilnost, nikakor ni izgubila svoje privlačnosti. Glede na to, da sodobni človek vse manj zna ljubiti, dobiva ljubezen vse bolj mitološki značaj, po drugi strani pa goji predstavo o ljubezni kot o eni od rešilnih bilk v kaotičnem svetu (Beck in Beck - Gernsheim 2006).

Sodobne zveze so nevarnosti razpada podvržene bolj kot kdaj koli prej. Kuhar in Temnik primerjata človeka 21. stoletja v intimnem razmerju kot nemočnega Don Kihota v boju z mlini na veter. »Informacije o številnih neuspešnih zvezah, pa tudi lastne boleče izkušnje krepijo strah pred partnerskimi odnosi in prispevajo k skeptični in zadržani, marsikdaj celo cinični drži do zvez, ki se včasih že končajo takrat, ko se še niti niso zares začele.« (Temnik in Kuhar 2007, 595)

Zveza je izgubila svojo stabilnost, kar se vidi v spremembi odnosov – razmerja postajajo krajša. Govora je o serijski monogamiji oz. epizodni spolnosti (Giddens v Bernik 2010). V vseh zahodnih industrijskih državah so kvote ločitev precej visoke. V mestih se razveže vsak drugi, na podeželju pa približno vsak četrti zakonski par (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 23–24). Ugotovitve o negotovosti v ljubezni niso značilne le za Zahod, ampak tudi za vzhodne dežele (bivša Vzhodna Nemčija, Rusija, Poljska, Kitajska), ki so na hitro odprle svoja vrata zahodnemu načinu življenja (Beck in Beck - Gernsheim 1996). Kot bo razvidno v nadaljevanju, k ohranitvi zveze pomembno vpliva tudi dojemanje spolnosti. V Sloveniji kot srednjeevropski postsocialistični družbi so obstajali številni dejavniki in okoliščine, ki so od šestdesetih let prejšnjega stoletja omogočali spreminjanje spolnosti v smeri, ki se je v glavnem ujemala s trendi, ki so prevladovali v zahodnih družbah (Bernik 2010, 21).

Iz najstarejših zbranih podatkov iz zapisov Statističnega urada Republike Slovenije, ki datirajo v leto 1954, je razvidno, da se število razvez od takrat povečuje. Na tisoč sklenitev zakonskih zvez v Sloveniji je število razvez do leta 2010 naraslo na 372,2 (Statistični urad Republike Slovenije 2011).

Tabela 1.1: Kronološki pregled števila razvez zakonov

Razveze zakonov v Sloveniji		
	Razveze na 1000 prebivalcev	Razveze na 1000 sklenjenih zakonskih zvez
1954	0,5	52,9
1964	1	114,3
1974	1,2	136,5
1984	1,3	222,9
1994	1	231,3
1996	1	265,3
1998	1	275,5
2000	1,1	295,1
2001	1,1	327,9
2002	1,2	347,8
2003	1,2	364,3
2004	1,2	367,6
2005	1,3	458,8
2006	1,2	366,5
2007	1,3	411
2008	1,1	335,1
2009	1,1	351,1

Vir: Statistični urad RS, Demografsko in socialno področje (2011).

Podatki kažejo tudi na večanje števila razvez zakonskih zvez, ki so trajale manj kot eno leto. Najstarejši dosegljivi podatki so iz leta 1994, ko je bilo razvez manj kot leto dni trajajočih zakonov osem (razvezalo se je pet moških in tri ženske). Do leta 2010 je to število naraslo na petnajst (razvezalo se osem moških in sedem žensk). Podatki veljajo za starostno skupino 25–29 let. V starostni skupini 30–34 let sta bili v letu 1994 dve razvezi (en moški, ena ženska), v letu 2010 pa trinajst (sedem moških, šest žensk). V starejši starostni skupini je precej manjše število razvez (na primer med populacijo v starosti 40–45 let sta bili v letu 1994 dve razvezi, v letu 2010 pa tri) (Statistični urad Republike Slovenije 2012). Predvidevamo torej lahko, da se največje spremembe dogajajo med mlajšo populacijo.

Prav tako se vse manj ločencev odloča za ponovno poroko, kar kaže na upad pomena zakonske zveze in večanje pomena zunajzakonskih skupnosti (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 23–24). Leta 1954 je bilo sklenjenih 14.126 zakonskih zvez, leta 2010 pa le 6.528 (Statistični urad Republike Slovenije 2012). Ker se vedno manj ljudi odloča za poroko, je prekinitev partnerskih razmerij vse težje raziskovati, saj nobena statistika ne zajema razpada takšnih skupnosti.

Težišče naloge je v iskanju vzrokov, ki vplivajo na razpad zvez, skozi sociološki oziroma družbeni pristop. Ljubezen je v sociološki perspektivi razumljena kot od drugih vidikov družbenega življenja odvisno čustvo in odnos. Predpostavljam torej, da so vzroki za razpad razmerij »zunanj« oz. družbeni. Namen naloge je bil analizirati samoumevnost v ljubezni in pokazati, da so ljubezen in z njo povezani razhodi partnerstev v veliki meri tudi družbeni konstrukt.

V empiričnem delu sem na podlagi polstrukturiranih globinskih intervjujev posameznikov, ki so imeli za seboj vsaj eno neuspešno zvezo, raziskala dejavnike, ki so vplivali na razpad zveze, in jih umestila v širši družbeni prostor. Ciljna skupina so bili mladi odrasli, saj so le-ti nosilci trendov in zato najbolj pomembna družbena skupina za preverjanje ter razumevanje sekundarnih podatkov in besedil v praksi.

Glavni predmet zanimanja so bile predvsem novosti na področju ljubezni, čemur je bilo namenjene največ pozornosti; staro in dobro znano se skriva v ozadju. Poleg tega sem bila bolj osredotočena na konflikte in krize kot pa na tisto, kar je uspešno ter dobro deluje. Zaradi vsega naštetega je treba na delo in omenjene spremembe na področju partnerstev gledati predvsem kot na trend, ki se kaže na obzorju partnerskih razmerij.

2 KONKURENCA RAZLIČNIH PERSPEKTIV

Zasebna sfera ljubezni postaja vedno bolj stvar strokovnjakov, ki z raznimi nasveti pomagajo partnerjem raziskati vzroke za njihove neuspehe v zvezi.

»Doktorji ljubezni« iščejo vzroke za probleme med partnerjema v primarni socializaciji, ki sega v začetke otrokovega razvoja, še preden je ta sposoben verbalne komunikacije. Njihov zornik kot izhaja iz psihoanalitske teorije, ki vidi razmerje kot rezultat nezavednih gonov in

družinskih vplivov. Otrok, ki v odnosih do svojih staršev nima možnosti izražati in občutiti pristnih čustev, pomembnih za njegov zdrav razvoj, je zaznamovan za celo življenje. Človekova sposobnost za navezovanje odnosov je odvisna od prvih občutkov v odnosu do staršev, kar se posebej izraža ob vsaki zaljubljenosti (Gostečnik 1997; Harville 1999). »Gre za tiste temeljne emocionalne konfiguracije, ki jih bo ta otrok, ko odraste, v svoji intimi nezavedno vedno znova iskal in ponovno oživiljal v medosebnem stiku s svojim partnerjem.« (Gostečnik 2001, 10) Posameznik bo tako svoje nepotešene čustvene potrebe iz otroštva prenesel v odraslost in jih skušal razrešiti v odnosu s partnerjem, kar vodi v neizogibne konfliktno situacije, pri razreševanju katerih potrebujemo pomoč psihoterapevta. Jaz je sposoben samega sebe ponovno doživeti v odnosu s slabimi, zavračajočimi, zapuščajočimi, neodobravajočimi objekti (oz. starši) ali pa v odnosu z dobrimi, odobravajočimi in ljubečimi objekti (Gostečnik 1997). Kot pravi Gostečnik: »Partnerji, ki imajo probleme z odnosi, vendar v njihovi preteklosti ni resnih travm, zmorejo premostiti razlike preko kompromisa, razrešitve problemov, z izboljšanjem komunikacije ali preko sprejetja in pogajanja.« (Gostečnik 1997, 117)

Gostečnik, ki sem ga pretežno povzemala, je klinični psiholog in zakonski ter družinski psihoterapevt. Psihoterapevt je tudi Harville. Tako on kot mnogi drugi psihoterapevti, ki se ukvarjajo z razdiralnimi odnosi v partnerstvu, pripisujejo velik pomen notranjim dejavnikom primarne socializacije in psihološkim dejavnikom. Kot ugotavljata Beck in Beck - Gernsheim, mnenja teh strokovnjakov predstavljajo zgolj eno plat medalje stvarnosti, saj posameznike zmotno puščajo v prepričanju, da je razlog za neuspeh zveze zgolj v njih samih. Prav tako sam pogovor (tudi v partnerstvih brez travmatične preteklosti partnerjev) zdaleč ni dovolj, ampak je treba spremeniti prioritete, ki so se izoblikovale v sodobni družbi in enostransko poudarjajo posameznika (Beck in Beck - Gernsheim 2006).

Namen magistrskega dela ni bil zanikanje pomena notranjih dejavnikov primarne socializacije, temveč osvetlitev drugega pogleda na ljubezen, ki je pogosto neproblematiziran s strani širše javnosti. Ob prebiranju knjig o partnerstvu močno prednjačijo teorije, ki izhajajo iz psihologije, družinskih in komunikacijskih študij, kar daje vtis kulture kot pozabljene teme v osebnih odnosih (Perlman in Vangelisti 2007). Družbeni dejavniki postajajo razlaga, ki bo v prihodnosti postala vse bolj pomembna (Beck in Beck -Gernsheim 2006).

Sociologija proučuje ljubezen skozi optiko upoštevanja kulture in družbene strukture. Kultura oblikuje naše predstave in prepričanja o ljubezni ter tako vpliva na izkušnjo ljubezni in druge

pojave ter odnose v čustveni sferi življenja. Kulturne predstavitve nam tako pokažejo, kaj pomeni biti zaljubljen, kaj pomeni ljubiti, itd. – pomembno jih oblikujejo množični mediji. Poleg kulture omogoča razumevanje ljubezni in oblik čustvenega življenja tudi razumevanje širših družbenoorganizacijskih struktur: osrednje institucije, družbene slojevitosti, oblike moči itd. (Šadl 2000).

Konstrukcija ljubezni in odnosov ljubezni je vselej družbena in individualna, poteka v dialektiki med kulturno posredovanimi modeli, normami, smernicami, strukturno določenostjo in subjektivnimi vzorci interpretacije. Posameznik ni zgolj pasivni sprejemnik družbenih norm, temveč oblikuje svoje stvarne čustvene izkušnje (ljubezensko življenje) s pomočjo subjektivne interpretacije strukturnih pogojev, družbenih situacij in predobstoječih kulturnih pomenov. (Šadl 2000, 383)

Možno je torej predvidevati, da večja kot je aktivna vloga in kritičnost ter zavedanje posameznikov o dejavnikih, ki imajo razdiralne posledice za partnerska razmerja (oziroma več kot je subjektivne stvarnosti), manjša je verjetnost razpada zvez.

Geslo za družbo, ki ustvarja razdiralne dejavnike za partnerska razmerja, je individualizacija.

3 TEORIJA INDIVIDUALIZACIJE

Individualizacija je po eni strani razumljena kot proces, ki pomeni dezintegracijo prej obstoječih družbenih oblik, ki so temeljile na razredu, socialnem statusu, spolnih vlogah, družini, sosedstvu itd. (Beck in Beck - Gernsheim 1996). Obenem postavlja pod vprašaj tradicionalni način življenja in njegovo kontinuiteto, kar sociologi razumejo pod pojmom normalna biografija. Ljudje postajajo sami svoji akterji v smislu, da sami oblikujejo svoje življenjske biografije, ki postanejo izbirne (Beck in Beck - Gernsheim 2002). Poznomoderno povezujemo s pojmom individualizacije in biografskim časom. Pomeni povečanje izobrazbenih možnosti, mobilnosti, refleksije in lastno načrtovanje življenjskih poti. »Temeljna sestavina sodobnega življenja je vse večja izbirnost življenjskih poti.« (Ule 2008, 13) Glede na to naj bi posamezniki imeli veliko več svobode in avtonomije pri svojih izbirah.

Ženske so se tako s participacijo v izobrazbi, na trgu delovne sile, s spremembami pravnega sistema itd. ekonomsko osamosvojile, lahko odločajo o poklicni karieri, načinu življenja,

rojevanju. Na ta način se kaže individualno načrtovanje ženskih biografij, ki pomenijo nove načine življenja (Beck in Beck - Gernsheim 2002).

Kljub temu je večja izbirnost življenjskih poti in svoboda upravljanja s svojim življenjem zgolj navidezna, saj obstaja veliko implicitnih socialnih pritiskov in omejitev, življenjskih stisk ter tesnobe (Ule 2008). Površen pogled bi nas lahko zavedel v zmotno prepričanje o posameznikovi popolni avtonomiji pri načrtovanju svoje življenjske poti in svobode izbire. Kot prav Beck, gre za institucionalni individualizem, kar pomeni, da je treba upoštevati še določena vodila/institucije, prek katerih posamezniki vodijo svoje izbire (Beck in Beck - Gernsheim v Ule 2008, 35). Institucionalni individualizem predstavlja nove vrste omejitev in nadzorovanj. Nove vrste socialne odvisnosti pomenijo zavezanost posameznikov novim skupnostim – trgu delovne sile, izobraževalnim sistemom, pravnim sistemom, sistemom socialnega varstva itd. Le-ti delujejo kot novi smerokazi delovanja posameznikov na nov, drugačen način kot stari sistemi. Pri izvedbi naših ciljev nas prepuščajo svojemu aktivnemu delovanju, saj za razliko od starih smerokazov niso pripisani in rigorozni. Nove usmeritve so bolj ponudniki uslug ali spodbude za delovanje – na primer prek študentskih stipendij, podpore za brezposelne itd. Ti institucionalni pritiski narekujejo, da sami uresničimo določene cilje oz. dejavno načrtujemo svoje biografije, pri čemer se zaradi velike konkurence moramo aktivno potruditi (Beck in Beck - Gernsheim 1996). Te institucije se sklicujejo neposredno na posameznike in jih pozivajo, naj se ne ozirajo na družino in druge socialne skupnosti. Širijo prepričanje, da lahko na kariernem področju uspe le samski, mlad in zdrav človek. Vendar pa posameznik kljub novim egocentrično naravnanim zahtevam postmoderne družbe veže svoje življenjske načrte na življenjske poteke svojih partnerjev, zakoncev, staršev, otrok, tesnih prijateljev (Giddens v Ule 2008, 39). Posameznice in posamezniki so postavljeni pred nasprotujoče si zahteve s strani družbe, ki jih je težko uskladiti (Beck in Beck - Gernsheim 2002). Procesi individualizacije ustvarjajo oboje, tako zahteve po samskem, neodvisnem življenju kot tudi hrepenenje po skupnosti, bližini z drugimi. Družina je tista, ki predstavlja zatočišče pred zunanjim negotovim, neosebним svetom, ki je na račun izgube tradicij izpostavljen vsem vrstam tveganja (Beck in Beck - Gernsheim v Beck - Gernsheim 2002).

Sočasno s teorijo refleksivne moderne zraven procesov detradicionalizacije teče vzporedno tudi proces ohranitve tradicij (Beck in Beck - Gernsheim 2006). Ohranjanje le-teh se vidi pri deprivilegiranih družbenih skupinah, katerim poleg novih omejitev predstavljajo problem tudi stare (vezane na spol, razred, raso itd.). Še vedno obstaja velika prisotnost tradicionalnih dejavnikov, ki naj bi v okviru enakih možnosti izginili. Vsi se za »preživetje« bolj ali manj

podrejamu zahtevam poznomoderne družbe in veliko tvegamo. Razlika je v tem, da imajo nekateri večje možnosti uspeti in priložnost voditi svoj življenjski potek v »pravo« smer, da bodo imeli od tega korist, s čimer zmanjšajo negotovosti, drugim pa se je treba bolj potruditi ali pa postanejo poraženci, ker so že v temelju prikrajšani (Ule 2008). Opraviti imamo tako s širjenjem opcij kot z blokado izbir hkrati, v čemer se kaže ambivalentnost individualizacije (Ule 2002).

Pojavlja se tudi problem v samih izbirah in pomanjkanju zaupanja ter vodil pri iskanju smisla v svojih izbirah. Ni več religioznih, kulturnih in socialnih tradicij, na katere bi se lahko zanašali in so včasih delovala kot ovire ter napotila pri delovanju posameznika. Temu se pridružuje tudi konec velikih zgodb – zaupanje v ideologije, politike, religije itd. V času pozne moderne so vsa prejšnja prepričanja o sebstvu postavljena pod vprašaj – sebstvo ni več prepoznano kot čustveno, racionalno, namerno, nadomešča ga perspektivizem. Pojavlja se problem prezasičenosti s strani različnih medijev, saj je število informacij in interakcij v porastu, velikokrat tudi v nasprotju, kar zmede subjekt. Problem vrivanja tehnologije na področju vsakdanjega življenja se kaže v izgubljanju možnosti za resnično prijateljstvo, površinskih odnosih, zaupanju itd. Osebna razmerja postajajo bolj odprta in mobilna, hkrati pa tudi bolj krhka in negotova (Ule 2000).

Pojavlja se pomanjkanje kriterijev o tem, kaj je normalna zveza, kar je odraz prilagajanj posameznikov na nove okoliščine – nekateri izberejo bolj tradicionalne poti, drugi bolj sledijo novostim individualizacije (Beck - Gernsheim 2002). Ta mešanica tradicionalnih idealov in novih pričakovanj povzroča tudi pomanjkanje varnosti ter konec samoumevnosti. Varnost izvira iz sposobnosti posameznikov, da sprejemajo prave odločitve in znajo najti srednjo pot med družino ter službo oz. med individualnostjo in skupnostjo. Če jim pri tem spodleti, posledice nosijo sami. Ob neuspehih posameznik tvega izgubo službe, družbenega položaja, dohodka itd., kar pomeni, da trpi posledice v svojem osebnem življenju (Beck - Gernsheim 2002). Individualna odgovornost sproža svojske občutke krivde, saj ni več »socialnih odbijačev«, kakršni so bili v prejšnjih obdobjih modernizacije. Ti občutki krivde delujejo kot svojski mehanizmi discipliniranja na eni in izkušnja dejanske nemoči ter ranljivosti na drugi strani. Vse to krepi socialno in psihološko ranljivost posameznikov. Ključni problem individualizacije je epistemološka prevara pozne moderne, v kateri se v množici posameznikov vsak zase potegujejo za čim boljši življenjski prostor, pri tem pa spregledajo, da kolektivne in politične probleme spreminjajo v pesek samodiscipliniranega delovanja (Ule 2008, 208).

Za popolno odpravo negotovosti je pozna modernost razvila tudi svoj model aktivnega soočanja z negotovostmi, ki jih prinaša individualizacija in se imenuje načrtovanje. Kalkulacija in nadzor pomenita načrtovanje življenja na različnih področjih z namenom preventive, da se izognemo potencialnim nevarnostim in tveganjem v prihodnosti. Ljudje smo na neki način »prisiljeni v prihodnost« oz. »forced into the future«. Pri načrtovanju in postavljanju ciljev nam pomagajo razni strokovnjaki na področju mode, zdravstva, športa, ljubezni itd., ki so s procesom sekularizacije zamenjali cerkev kot legitimnega ponudnika resnice. Njihovo znanje oz. informacije se zlasti prenašajo skozi medije in popularno sceno ter vstopajo v vedno več področij našega vsakdanjega življenja (Beck - Gernsheim 2002). Gre za reflektivno načrtovanje, kjer se posamezniki v pomembnih življenjskih odločitvah naslanjajo na strokovnjake, da bi zmanjšali tveganje napačnih odločitev (Giddens 1991). Strokovnjaki za razliko od tradicionalnih nasvetov ponujajo več »resnic«, ki se prav tako spreminjajo glede na nova spoznanja. Le-ti lahko posameznike še bolj zmedejo, zato niso v pravo pomoč. Posamezniki, ki nimajo dostopa do teh informacij oz. je njihov dostop omejen, prav tako utrpijo posledice pomanjkanja orientacij (Beck - Gernsheim 2002). Načrtovanje lahko preide v pretiravanje in pomanjkanje spontanosti, kjer se na račun lastnih želja in izkušenj upoštevajo nasveti raznih strokovnjakov (Ule in Kuhar 2003).

Posameznik se v današnjem svetu utaplja v svobodi izbire in beži pred (pre)veliko odgovornostjo, ki jo nosijo posledice njegovih odločitev. Zato si ustvarja meje in prepovedi, ki si jih za razliko od nekoč postavlja sam. Odloči se, da ne bo izbral, in te odločitve prepušča drugim – t. i. strokovnjakom na področju športa, mode, ljubezni itd. V današnjem svetu ni problem v dejstvu, da imamo možnost izbire, temveč da je pojem racionalne izbire, prenesen s področja ekonomije, poveličevan kot edina vrsta izbire, ki jo imamo. Življenje, ki nam ga narekujejo ti strokovnjaki, so ideali, ki jih je zelo težko doseči in v končni instanci ne prinašajo zadovoljitve. Delujejo na način naše neustreznosti, kako biti boljši in si še bolj prizadevati, kar ustvarja še večje občutke krivde in tesnobe, zato iščemo vedno več samopomoči in posledično vedno več trošimo (Salecl 2010).

Individualizacija pomeni oz. implicira urbanizacijo, zato ne moremo trditi, da ta razvoj pokriva celotno prebivalstvo brez razlik. Procesi individualizacije se z razširitvijo izobraževanja, turizma, oglaševanja, množičnih medijev in potrošništva selijo iz urbanih prostorov/mest na podeželje. Mesto predstavlja vzor oz. »role model« za podeželje (Beck in Beck - Gernsheim 1993, 82).

4 PARTNERSTVA V INDIVIDUALIZIRANI DRUŽBI

Individualizacija za razliko od konca 19. stoletja, ko je bila zakonska zveza razumljena kot moralni in pravni red, ki ni odvisen od volje zakoncev, ustvarja prav nasprotno načelo. V 16. in 17. stoletju je bil radij možnih porok precej ožji, saj je bil zakoličen s stanovskim, premoženjskim, etničnim in verskim poreklom posameznika. Družinski člani, sorodniki in vaška skupnost so znotraj teh okvirov odločali o poroki dveh ljudi, pri čemer se ljudje niso poročali iz ljubezni, temveč je bil namen zakona ohranjati in množiti obstoječe premoženje družine ter njen ugled (Stone v Beck in Beck - Gernsheim 2006, 93). Ker je bil zakon v prvi vrsti korist skupnosti, so te izkoriščale vse vrste socialnega nadzora, da so lahko vplivale nanj. Prav tako je bila med partnerjema večja podoba navad, pričakovanj in vedenjskih vzorcev, saj je šlo za poroke znotraj istega stanu (Imhof v Beck in Beck - Gernsheim 2006, 92). Na prehodu iz tradicionalnih družb v industrializirane moderne družbe se večja avtonomija posameznikov pri izbiri partnerja, pojavi pa se diferenciacija ženskih in moških spolnih vlog: ženski je dodeljena vloga gospodinje in matere, moški z delom v tovarni prevzame vlogo glavnega preskrbovalca družine (Oakley 2000; Beck in Beck - Gernsheim 2006). Zakonska zveza je bila ponovno legitimirana »od zgoraj«, tokrat prek moralizacije, saj naj bi predstavljala temelj meščansko-krščanskega svetovnega reda (Beck in Beck - Gernsheim 1996).

Pred sto petdesetimi leti je ljubezen postala ena najvišjih kulturnih vrednot zahodne civilizacije, in sicer kot temelj zakonske zveze ter družinske harmonije. Specifičnost ljubezni današnjega časa je njena vodilna vloga v življenju, postaja center, okoli katerega se vrte naše življenje. Ljubezen je prodrla tudi v pore sodobnega kulturnega življenja – od popularne glasbe, terapije do množičnih svetovalcev o ljubezni (Šadl 2000). Ljubezen je danes izločena iz tradicionalnih predpostavk in varnosti, mehanizmov zunanjega nadzora in etičnih norm ter postaja neodvisni dejavnik v rokah posameznikov. To, kar je bilo včasih definirano kot družina, zakonska zveza, starševstvo, erotika ali ljubezen, ni več predpostavljeno ali splošno veljavno, temveč se spreminja od posameznika do posameznika in od ene do druge zveze. Nič ni več samoumnevno, temveč mora biti v vseh podrobnostih predebatirano, dogovorjeno in utemeljeno. Tako imenovano »delo na odnosu« zahteva veliko časa, živcev, potrpljenja. Pri tem se posamezniki, ki ljubijo, podrejajo režiji besedil popevk, reklam, pornografskih scen, pogošne literature ali psihoanalize (Beck in Beck - Gernsheim 2006).

Individualizacija pomeni, da so ljudje osvobojeni ponotranjenih spolnih vlog, kakršne so ideologije industrijskih družb predvidele v življenjskih shemah znotraj malih družin. Hkrati so s to osvoboditvijo prisiljeni, da si pod grožnjo siceršnje materialne prikrajšanosti – prek trga dela, izobrazbe in mobilnosti – zagotovijo lastno eksistenco, ki jo morajo, če je treba, zavarovati tudi pred lastno družino, partnerstvom in sosedstvom (Beck in Beck - Gernsheim 2006).

V primerjavi s predmodernimi in klasičnimi industrijskimi modernimi družbami se zmanjšuje moč objektivnih (strukturnih in kulturnih) določitev posameznikovega delovanja, kar naj bi prineslo širši prostor subjektivnih interpretacij in izbirnih biografij. Ljubezensko življenje in oblikovanje intimne sfere čedalje bolj prehaja v roke vsakega posameznika. Vendar pa je ljubezen osvobojena starih navad, oblik in kontrola postaja težja ter bolj izmuzljiva kot kdaj koli prej. Razlog je v novih oblikah odvisnosti, ki to individualizacijo ogrožajo (Šadl 2000).

Mnogi se želijo z načrtovanjem in s pomočjo raznih strokovnjakov zavarovati pred negotovostjo in potencialnimi razpadi zveze. Posamezniki preizkušajo partnerska razmerja (prek poročnih pogodb, z najemanjem detektivov, ki preiskujejo partnerjevo preteklost) in se udeležujejo raznih predzakonskih srečanj, ki predvidijo možne zdrse, do katerih bi lahko prišlo v zakonu. Zelo razširjen in najpogostejši trend so razni preizkusi skupnega življenja pred poroko (Beck in Beck - Gernsheim 2002).

4.1 GIDDENSOVA IN BAUMANOVA TEORIJA SODOBNE INTIMNOSTI

Bauman in Giddens, pionirja in vodilna avtorja na področju intimnosti, trdita, da gre za dramatične spremembe. Glavno spremembo zaznavata v iskanju spolnega užitka kot enem od treh vidikov intimnosti. Giddens pravi, da gre za spremembe na področju seksualnosti (»plastična seksualnost«), ljubezni (»sotočna ljubezen«) in partnerstev (»čista razmerja«). Na področju spolnosti je govora o seksualni revoluciji (Giddens 2000).

Giddens govori o spremembah v nedavnem obdobju modernih družb, ki ga poimenuje pozna moderna. Ime nakazuje, da ne gre za radikalen rez z moderno, ampak za njeno radikalizacijo. Za današnja razmerja uporablja izraz »čisto razmerje«. Za intimnost je ključna demokratizacija intimnosti, ki temelji na individualizaciji. Posamezniki zaradi odsotnosti tradicionalnih prisil odločajo o razmerju na podlagi sebe, kar narekuje aktivno delovanje v

zvezi. Le-ta temelji na komunikacijski odprtosti in vzajemni partnerski odgovornosti ter zaupanju. Dandanes niti partnerski odnos niti spolne vloge niso nekaj vnaprej določenega (kot je bilo v zgodovini sicer pogosto) (Giddens v Temnik in Kuhar 2007, 594). Dva vstopita v družabni stik zaradi odnosa samega in tega, kar jima ta odnos prinaša. Zveza traja dolgo, če prinaša medsebojno zadovoljstvo obema partnerjema; iz tega razloga je podvržena nenehni refleksiji in prepraševanju s strani partnerjev (ali sem v zvezi zadovoljen/-na?). Odnosi so postali področje dela, pogajanj in dogovorov. Subjekta se v negovanju zveze prvič v zgodovini pojavita kot medsebojno enakovredna. Ljubezen v teh razmerjih je »sotočna« in predpostavlja čustveno enakost v vzajemnem razkrivanju in dajanju med partnerjema (Giddens 2000).

Giddens in še posebej Bauman, kot že omenjeno, pripisujeta velik pomen spremembam na področju seksualnosti – iskanje spolnega užitka postaja ključnega pomena. Nova seksualna revolucija oz. neorevolucija naj bi se zgodila po prvi seksualni revoluciji v 60. letih. Kot pravi Sigusch, je ta revolucija manj vidna kot prva, a bolj pomembna (Sigusch v Bernik 2010, 8). To je tudi eden od možnih argumentov, da se govori o tem, da je seksualna revolucija mrtva. Zavest o preoblikovanju spolnosti je omejena na majhen krog družboslovne javnosti, saj zaradi svoje »tihosti« spremembe niso opazne širšemu krogu ljudi (Bernik 2010). Iskanje spolnega užitka postaja iniciator vstopanja v zvezo oz. želja po zadovoljujoči spolnosti. Ohranjanje zveze je prav tako v največji meri odvisno od vzajemnih spolnih užitkov. »Želja po zadovoljujoči spolnosti je eden ključnih motivov za vstopanje v partnersko zvezo, njeno ohranjanje pa je odvisno predvsem od tega, ali si "partnerja dajeta medsebojni spolni užitek".« (Giddens v Bernik 2010, 9) Vzrok temu je v tem, da zunanji dejavniki stabilizacije postajajo vse manj pomembni. Tradicionalno spolno kulturo je zamenjala permisivna oz. liberalna spolna kultura, ki jo vodijo ideali o spolni enakosti, liberalni in tolerantni pogledi na seksualnost ter seksualno raznolikost, seksualni pluralizem (Bernik 2010). Konec tradicionalne spolne kulture, ki je narekovala razlikovalne meje seksualnemu vedenju, naj bi pomenil tudi konec spolnospecifičnih spolnih vlog. Ženske in moški bi torej bili v iskanju spolnih užitkov obravnavani enakopravno, kar naj bi povečalo iskanje spolnih naslad pri obeh spolih. Kar je obema avtorjema skupno, je to, da je iskanje spolnih užitkov sprejemljivo, dokler ne trči ob svobodo drugega oz. dokler so ti užitki resnično vzajemni in drugi ni zgolj objekt užitka. Glavna pridobitev poznomoderne na področju intimnih razmerij je v inovativnem iskanju spolnih užitkov, pri čemer je govora o preudarnih, avtonomnih in racionalnih posameznikih, ki vstopajo v zvezo zaradi tega, kar jim ta zveza prinaša in kaj iz

nje dobijo. Prav tako želijo v zameno za čim manjše stroške čim več pridobiti (Giddens in Bauman v Bernik 2010, 9–11). Ta pojav omogoča razvoj »plastične seksualnosti«, kar je povzročil razvoj kontracepcije, ki je prinesel ločitev seksualnosti od reprodukcije in tudi od sorodstva (Giddens 2000).

Bauman se strinja z Giddensom glede revolucionarnosti sprememb, vendar pa je za razliko od Giddensa veliko bolj črnogled in kritičen glede novosti, ki jih to prinaša za »čista razmerja«. Spolnost in spolni užitek vidi strogo ločen od ljubezni, pri čemer je ljubezen definirana kot vzpostavljanje in ohranjanje na spolnosti temelječih vezi, ter reproduktivne funkcije. Ljubezen primerja s poželenjem/strastjo. Kar jima je skupno, je to, da sta obe nevarni za drugega. Prva konzumira in uničuje, druga, torej ljubezen, pa deluje kot ječa za zapornika, saj je posesivna. »Čisto razmerje« je zaradi svoje »čistosti«, osvobojenosti od vseh vezi in pogojenosti z zadovoljstvom bliže strasti kot ljubezni. To pomeni, da je naložba kot vsaka druga – ko z njo niso zadovoljni, jo preprosto menjamo. Zato je predanost oz. »commitment« partnerju videti zgolj kot past, ki se je je treba izogibati, saj posameznik oz. posameznica v takšni zvezi, kjer lahko vsak izstopi iz nje takoj, ko se mu zahoče, predstavlja preveliko tveganje, da bi se lahko partnerju popolnoma čustveno odprli in predali. Zadovoljstvo v takšni ljubezni ne more biti doseženo. Medtem ko Giddens poudarja zasidranost spolnosti in iskanja spolnega užitka znotraj partnerske zveze, vidi Bauman najboljši način za iskanje užitkov zunaj partnerske zveze, kar pomeni šibke zveze med posamezniki, zato vpelje izraz »tekoče ljubezni« (Bauman 2003). Vendar pa to ne prinaša potešitve, saj doseženi užitek vzbuja le željo po novem, še višjem užitku (Bernik 2010).

Kot pravi Giddens, so tudi takrat, ko se spolnost odvija v močnih vezeh, znotraj partnerskih razmerjih te vezi krhke, saj je njihovo trajanje zreducirano na pojav »boljših priložnosti« (Bernik 2010). »Čista razmerja« prinašajo nove negotovosti in tveganja. Ker razmerje temelji na vsakodnevnih sprotnih pogajanjih med partnerjema, ni nič stalnega. Posameznik ostaja v zvezi, dokler ga ta čustveno zadovoljuje. Vstopanje v partnersko zvezo vodi racionalnost in vprašanje, kaj lahko iz zveze dobim, ter prav tako izstopanje – ko ni več kaj pridobiti (Giddens 2000). »Ker je zelo verjetno, da vsaj ena stran v »čistem razmerju« spozna, da nova zveza ponuja potencialno ugodnejšo menjavo, so te partnerske zveze bolj ali manj epizodične.« (Bernik 2010, 11)

4.1.1 KRITIKA GIDDENSA IN BAUMANA

Čeprav že sam Giddens opozori, da »čista razmerja« v resničnosti ne obstajajo v idealnotipski obliki in je torej treba gledati na njih kot na neki trend, je deležen številnih kritik (Giddens 2000). Kritiki ocenjujejo, da so pogovori s partnerjem in refleksija razmerja vse nujnejše značilnosti sodobnih odnosov, pri čemer se zdi, da je vse manj ljudi teh veččin dejansko zmožnih (Jamieson 1998 v Temnik in Kuhar 2007, 594–595). Prav tako ostaja neenakost med spoloma, pri čemer je videti najmanj potenciala za spremembe. Jamiesova med drugim očita Giddensu preveč »terapevtski pogled« na zveze, s pripisovanjem prevelikega pomena zgolj pogovorom in medsebojnem raziskovanju partnerjev, saj, kot pravi, se s tem individualizira partnerske probleme in podcenjuje sociološko razlago dejavnikov, ki vplivajo na razmerja (Jamieson 1999).

Kot pravi Švabova, Giddensova teorija »čistih razmerij« ni brez pomanjkljivosti, vendar je nanjo treba gledati predvsem kot na način vstopanja v družbena razmerja, ki se uresniči v vseh možnih oblikah, ki jih ljudje skozi oblikovanje lastnih biografij vzpostavljajo. Koncept »čistega« oziroma »pristnega« razmerja (kot to poimenuje Švabova) pluralnosti intimnih razmerij ne izključuje, temveč predpostavlja (Švab 1999).

Delo glavnih zagovornikov spolne revolucije je izključevalo empirijo, zato je treba preveriti teze o novi spolni revoluciji, ki bo podprta z empiričnimi argumenti (Bernik 2011; Gross in Simmons 2002). Iz najnovejših raziskav, ki so bile opravljene med mladimi v Sloveniji, je razvidno, da so še vedno prisotni »dvojni standardi«, ki zrcalijo patriarhalni, tradicionalni diskurz. V več vidikih se ne potrjuje teza o svobodni intimnosti, saj se še vedno kaže močna prisotnost tradicionalne spolne kulture (kultura, ki je predstavljala jasne in razlikovalne meje seksualnemu vedenju) (Švab 2010). Iz raziskave avtoric Temnik in Kuhar je razvidno prepričanje obeh spolov, da so moški bolj sposobni ločevati med čustvenim in seksualnim vidikom odnosov. Moški za razliko od žensk menijo, da sama čustvena navezanost ne zadostuje vselej za to, da bi bili moški tudi seksualno zainteresirani za določeno žensko. V primeru zadovoljujoče spolnosti pa ta pomembno vpliva na čustveno navezanost. Medtem ko v primeru tipične ženske, tako moški kot ženske menijo, da obstaja precejšnja verjetnost seksualnih odnosov v primeru obstoječe čustvene navezanosti (Temnik in Kuhar 2007). Drugi primer iz raziskav je, da se moška povečana seksualna moč oz. seksualni nagon v primerjavi z ženskim opravičuje z biologijo in »naravnostjo«, kar prav tako nakazuje na dvojna merila (Švab 2010). Dvojna spolna morala se kaže tudi v raziskavi Temnikove in Kuharjeve.

»Medtem ko so promiskuitetni fantje pogosto deležni hvale za svoja »junaštva«, ali jih (v najslabšem primeru) drugi vidijo zgolj kot nespametne mladostnike, pa so dekleta, ki se obnašajo na podoben način, označena kot "pokvarjena".« (Temnik in Kuhar 2007, 598) Torej je treba konec spolnospecifičnih vlog, ki veljajo za eno najbolj pozitivnih sprememb v sodobni intimnosti v našem družbenem prostoru, jemati »z rezervo«, saj raziskave nakazujejo na ohranitev »dvojnih pravil« pri iskanju spolnih užitkov.

V zvezi s prostolebdečim iskanjem spolnih užitkov, kar je najpomembnejši del spolne revolucije, raziskave kažejo, da je le-to obstajajo že pred spolno revolucijo. Razlika s preteklostjo je v morali: če je včasih veljala restriktivna spolna morala, je spolna revolucija v šestdesetih letih prej kot mejnik v spreminjanju spolnega vedenja pomembna kot premik v družbenih predstavah in javnem govoru o spolnosti. Zaradi manj opaznih sprememb na področju spolnosti avtorji, kot je Sigusch, govorijo o »tih« revoluciji. Empirične raziskave med drugim kažejo, da Giddensove in Baumanove teoretske razprave o spreminjanju spolnosti bolj ustrezajo medijskim upodobitvam in predstavam o želeni enakopravni, demokratični spolni komunikaciji (Bernik 2011). »Empirične raziskave tudi kažejo, da je v spolnem vedenju več stalnosti in predvidljivosti, kot bi bilo mogoče soditi po popularnih predstavah o spolnosti kot področju neomejene svobode in užitkov, pa tudi po teoretskih razpravah o »seksualnih revolucijah.« (Bernik 2010, 14) Natančnejši pregled družbenih omejitev, ki v današnjih zahodnih družbah strukturirajo spolne aktivnosti, bi pokazal, da na spolne izbire poleg družbenih norm in vrednot kot makro družbenih dejavnikov vpliva tudi dejstvo, da ljudje skušajo svoje spolne želje uresničiti v odnosu do partnerjev, ki imajo prav tako svoje preference in so zmožni presoditi (spolnost, ki ne trči ob svobodo drugega), katere spolne aktivnosti in kakšni odnosi s spolnimi partnerji so za njih najbolj zadovoljujoči. Pri tem je treba poudariti, da ne gre za popolnoma individualne in situacijske izbire pri spolnem delovanju. Spolnih aktivnosti ne usmerja več morala spolnih dejanj, pač pa »morala pogajanj« in »morala soglasja«. V svetu dogovorne spolnosti so družbeno spremenljive vse spolne aktivnosti in partnerski odnosi, glede katerih se strinjajo vsi partnerji/partnerja (Bernik 2010).

Dvom o velikih spremembah na področju spolnosti (t. i. »spolna revolucija«) in prostolebdečem iskanju užitkov kot nastanku epizodične spolnosti (serijska monogamija) bo delno postavljen pod preizkušnjo v empiričnem delu.

5 DRUŽBENI DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA RAZPAD ZVEZ

V tem delu sem natančneje opisala družbene dejavnike, ki vplivajo na odločitev posameznic in posameznikov za končanje zveze.

Kot že omenjeno, je ključni vidik, ki opredeljuje osrednjo teorijo sprememb na področju ljubezni, individualizacija. Ta po eni strani prinaša več možnosti svobode, izbire in delovanja z detradicionalizacijo in demoralizacijo ljubezni, vendar hkrati ustvarja nove pogoje omejitev in negotovosti. Ljubezen je kot ideologija, ki je produkt individualizacije, in hkrati njena ovira. Temu se pridružuje ohranjanje preživelih tradicionalnih ideologij iz modernih družb, kar ni presenetljivo, saj v sodobnosti ne gre preprosto za rez in popolno prekinitvev s tradicijo (Beck - Gernsheim 2006).

5.1 NEZDRUŽLJIVOST ŽIVLJENJSKIH NAČRTOV

Dejavniki, ki vplivajo na današnja partnerska razmerja, so v največji meri povezani z ustvarjanjem sodobnega življenjskega stila. Vedno več zvez se konča zaradi nesprejemanja razlik v načinu življenja in neuskkljenih življenjskih načrtih in ne zaradi dejanskih prestopkov (nasilje, varanje itd.) (Sieder 1998). Ljudje podrejajo svoje življenjske načrte predvsem svojim osebnim biografijam, kariernim obetom, individualno oblikovanim življenjskim stilom in svojemu videnju intimnih odnosov (Beck in Beck - Gernsheim 2006). Pri tem je posameznik soočen s pretirano ponudbo možnosti izbire. Od njega se pričakuje, da je opravilno sposoben državljan, kritičen potrošnik, da je ekološko ozaveščen itd. Takšno življenje prinaša obremenitve tudi v partnerstvu. Posameznik mora pri vseh odločitvah, ki posredno ali neposredno zadevajo tudi njegovega partnerja (od vprašanj televizijskega programa, kraja dopustovanja do vprašanj, povezanih z vzgojo otrok itd.), upoštevati tudi želje in navade svojega partnerja.

Kot eden od dejavnikov, ki vplivajo na večanje potencialnih konfliktov, se omenjajo tudi kulturne razlike med partnerjema. Ker izbira partnerja ni več zunanje pogojena, sta lahko partnerja iz povsem različnih kulturnih okolij, različnih narodnosti, rase, vere itd. Zaradi socializacijskih razlik njunega različnega izvora imata različne prioritete, gojita različna pričakovanja itd., kar zahteva dodatne napore pri ohranjanju zveze. Načelo svobodne izbire

partnerja ne pomeni zgolj, da nam je dovoljeno povezati se s partnerjem drugačnega porekla, temveč tudi, da se moramo soočati z vsemi strahovi, upanji in vzorci dojemanja ter vrednotenja, ki so del njegove ali njene osebne zgodovine in so nam tuji (Beck in Beck - Gernsheim 2006).

Čim kompleksnejše je polje odločitev, tem višji je potencial konfliktov med partnerjema, saj je vedno težje doseči soglasje. Konfliktni potencial se še posebej poveča tam, kjer se kot druga plat novih svoboščin pokažejo novi pritiski in nove zahteve – nove oblike zagotavljanja eksistence, ki jih posreduje trg dela in se nanašajo na človeka kot posameznika (Beck in Beck - Gernsheim 2006). »Šele sedaj se prične dogajati, da se v trenutku ljubezni združita človeka, ki oba živita vsak svojo, samostojno, »lastnoročno izdelano« biografijo, podrejeno specifičnim možnostim in prisilam.« (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 72) Pri tem ne gre za nepripravljenost partnerjev po sklepanju kompromisov, temveč jima njune lastne, zlasti poklicne biografije narekujejo omejitve svobodnega odločanja. Glavno vprašanje, ki se pojavlja, je, v kolikšnem številu primerov se ti spori dejansko razvijejo v »ustvarjalno napetost« (izhajajoč iz teorij, da spori povezujejo) in kolikokrat se namesto tega končajo v »ustvarjalni razvezi« (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 65–66). Individualizacija biografij predvideva, da se iz teh napetosti razvijejo nove odločitve oziroma dogovori. »Težave v paru nastanejo, ko občuti potrebo po novih izzivih in spremembah le eden od partnerjev, drugi pa je z obstoječim stanjem zadovoljen (ali pa oba sprejmeta izzive in potrebe po spremembi, vendar v nasprotnih smereh).« (Šadl 2000, 385)

5.2 USKLAJEVANJE DELA IN PARTNERSKEGA ŽIVLJENJA

5.2.1 KARIERNI DEJAVNIKI

Trg dela deluje na današnje posameznike s pretvezo in iluzijo individualne izbire – kot pozitivno vrednotenje osebnega razvoja, možnost izpopolnjevanja individualnih želja in ciljev, saj le-ta deluje kot sredstvo izpolnjevanja zahtev trga dela. Posamezniki verjamejo, da imajo na področju svojih karier svobodo odločanja, pri čemer svoboda pomeni samodisciplino in sposobnost prilagajanja. Prisile, ki so tukaj na delu, se morajo ponotranjiti; biti morajo sprejete kot del lastne osebnosti in lastnega življenja, kar daje vtis, da vse, kar posamezniki počnejo, počnejo izključno zaradi njih samih (Beck in Beck - Gernsheim 2006).

Trg dela z razpadom družine kot gospodarske skupnosti zagotavlja nove oblike eksistence, vendar se te oblike nanašajo zgolj na posameznika. Pri tem se le-ta ne sme pretirano ozirati na svoje zasebne zveze in mora delovati v skladu z zakonitostmi trga. Biti mora prilagodljiv, mobilni, konkurenčen in osredotočen na svojo kariero. Kdor se tem zakonitostim ne more ali noče podrediti, pri tem tvega svoje delovno mesto, zaslužek in družbeni položaj. Odločitve posameznika glede načrtovanja svoje osebne prihodnosti so v vse večji meri opredeljene s potrebami trga dela. Prva zahteva trga dela so najrazličnejše oblike mobilnosti, ki zaobjamejo tako krajevno in socialno kot tudi vsakdanjo mobilnost med poklicnim ter družinskim življenjem, med delovnim in prostim časom, med izobraževanjem, služenjem denarja in upokojitvijo. Kdor si želi imeti poklicno biografijo, mora načrtovati in preživeti tudi biografijo izobraževanja. Udeležba na trgu dela zahteva od posameznikov mobilnost in čim boljše izobrazbo. Mobilnost posameznike odmakne od domačega okolja in jih iztrga iz prejšnjih zvez. Na področju zaposlitve v primeru, da se en partner mora preseliti zaradi dela, pomeni tudi žrtvovanje drugega partnerja, da se odpove svojemu poklicu ali poklicnemu napredovanju (če je pripravljen/-a). Napaka je, da se mobilnost obravnava kot individualen pojav. Podjetja in država bi morali poskrbeti, da se ustvarijo modeli zaposlovanja za pare, saj ti pogoji otežujejo družinsko in partnersko življenje. Imobilnost, ki je pogojena s partnerstvom, bi, kot predlagata Beck in Beck - Gernsheim, morala biti celo pravno zaščitena. Pri odmeri dodatkov za selitev bi bilo treba upoštevati tudi škodljive posledice te selitve za vso družino oz. partnerje. Poklicne kariere povzročijo, da posamezniki sami sebe vrednotijo predvsem z vidika uspešnih ali neuspešnih priprav in odločitev (Beck in Beck - Gernsheim 2006).

»Ideal življenjskega sloga, prilagojenega sodobnemu trgu dela, se kaže v podobi popolnoma mobilnega posameznika ali posameznice, ki se ne ozira na svoje socialne zveze, ne na kakšne koli druge pogoje svojega bivanja in svoje identitete, ter se prilagaja diktatom fleksibilne storilnosti in postaja delovna sila, se zaveda pritiskov konkurence in je zato vselej in povsod urejena, dosegljiva, zanesljiva in nenehno na razpolago ponudbam in ponudnikom s trga dela.« (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 14) To je protislovje med zahtevami, ki jih postavlja trg dela na eni strani, in tistimi, s katerimi smo soočeni v intimnem življenju na drugi strani. Čim bolj se posamezniku posreči vzpostaviti tovrsten model individualističnega gibanja, tem večja je nevarnost, da bo prav ta življenjski stil postal zanj ovira pri iskanju partnerstva. Njihovo življenje je opredeljeno z odsotnostjo drugega (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 165).

Raziskav o mednarodnih menedžerjih v partnerski zvezi z dvojno poklicno kariero ni prav veliko, vendar le-te nakazujejo na razlike med moškimi in ženskami. Raziskava je bila narejena z namenom ustvarjanja popolnejše podobe Evropejk na vodilnih položajih, ki delujejo na mednarodnem področju. Partnerji, ki so navajeni na službo in poklicno kariero, so lahko v primeru mednarodne mobilnosti zaradi poklicne premestitve partnerja/-ice zelo nezadovoljni in doživljajo velik čustveni pritisk, če ne morejo delati ali če se pri iskanju službe srečujejo z ovirami. Čustveni pritisk je še večji, če je moški tisti, ki se mora postaviti v položaj drugorazrednega hranilca. To je lahko razlog, da so partnerji v primeru mednarodnih mobilnosti svojih partneric v manj primerih pripravljene »žrtvovati« svoje kariere za kariero partnerice, kar je stereotipno pogojeno s pričakovanji družbe. Moškega se še vedno tradicionalno povezuje z javno sfero, ženske pa z zasebno. Za žensko ni v navadi, da bi partnersko usklajevanje dajalo prednost njeni poklicni karieri (Linehan 2001, 157–174). Kot ugotavlja Kiernan, so visoko izobraženi in ambiciozni moški največkrat nesposobni obdržati stabilen zakon zaradi dajanja prioritete poklicnemu življenju (Kiernan v Hakim 2000, 257). Vendar, kot je razvidno v nadaljevanju, lahko pričakujemo, da bodo te razlike postajale vedno bolj zanemarljive.

Pritiske, povezane s trgom dela, pomembno krepijo ideologije samouresničevanja, povezane z ustvarjanjem sodobne identitete. Le-ta ima za udeležence »notranje« posledice, saj prenašajo probleme izobraževanja, trga in mobilnosti v najgloblje plasti osebnosti, kjer se kažejo kot domnevno individualni problemi posameznika. Individualizacija žene posameznike k ideji po samouresničitvi. Svoboda izbire sproža notranja vprašanja v posamezniku – kdo sem, od kod prihajam? Naloga sodobnega človeka je iskanje eksistencialnega bistva. Samouveljavljanje postaja zakon. Ljudje dandanes postajajo pomembni sami sebi. Pojavlja se vprašanje, ali pri tem partner s svojimi lastnimi načrti in pritiski ne postane moteč faktor. Samouresničitev je tisto, kar žene ljudi k temu, da svoje želje po svobodi, samouresničitvi, po tem, da bi z neba sklatili svojo zvezdo, izigravajo prav proti svojim lastnim družinam. (Beck in Beck - Gernsheim 2006).

Ljubezen postaja bežna in hlapljiva v prostoru, v katerem naj bi se udeležale sanje o samouresničevanju, kakršne nam sugerira sodobna družba. Pri tem zamenjajo svoje včerajšnje partnerstvo za nove sanje. Napačno je domnevati, da je razlog za vse to v ljudeh samih, v njihovi volji, nepotešenosti, obsedenosti s tem, da morajo kar naprej doživljati nekaj novega, vse manjši pripravljenosti za to, da bi kar koli dali, se žrtvovali, prilagodili ali čemu odpovedali. Gre za masivnost tega pojava, ki se kaže v milijonih ločencev, ki razvežejo svoje

zakone in gredo proti njihovemu lastnemu razumevanju samega sebe ter svojega življenja. Gre za ljudi, ki si prizadevajo za uresničitev svojih najglobljih želja. Pri tem ne gre za epidemijo egoizma, ampak so razlogi globlji – ta razlog je individualizacija. Dejavniki, ki jim moramo zadostiti pri »misiji samouveljavljanja«, ne vključujejo prostora za drugega. Zakon postane glavni krivec za vse, česar nismo doživeli. Ti družbeni ideali so nove omejitve svobodnega odločanja in zahteve od posameznika po optimizaciji njegovih odločitev (Beck in Beck - Gernsheim 2006).

5.2.2 NEPRISTAJANJE ŽENSK NA NEENAKOSTI

Če pogledamo dejavnik neenakosti spolov, je hitro jasno, da na splošno ne gre za nič novega. Kar je novega na tem področju, je enakopravnost žensk na trgu delovne sile (vsaj formalna) in ohranjanje neenakosti v intimni sferi. Zaposlovanje in kariera žensk sta močno povezana z njihovo intimno sfero. Glavni problem postaja za ženske usklajevanje dela in partnerskega oz. družinskega življenja, ki izhaja iz ohranjanja tradicionalno podrejene ženske vloge. Moških ne moti emancipacija žensk v poklicnem življenju, ampak bolj njihova emancipacija, ki zadeva enakovredno skrb za otroka in gospodinjstvo. Neodobravanje ženske emancipacije se začne na točki, ko le-ta od moških zahteva tudi njihovo dejavno vlogo. Kot pravi Beck, jim z verbalno odprtostjo uspe ohranjati stare delitve dela (Beck - Gernsheim 2006). Glavni argument upravičevanja ženske zapostavljenosti v poklicnem življenju, ki je bil nekoč pomanjkljiva poklicna kariera, je zamenjalo materinstvo. Materinstvo postaja glavni argument nasprotovanja in ovira k emancipaciji spolov. Kot pravi Švabova, je tako zaradi biološke determinacije žensk, kjer se žensko družbenost zaradi reproduktivne funkcije povezuje z naravo. V zahodni perspektivi družbeni atributi, ki so vezani na naravo, veljajo za najbolj nespremenljivo konstanto (Švab 2001). Pri tem je treba tudi poudariti, da to ne velja za vse moške, saj narašča število moških, ki so samohranilci in gospodinjci. Problem, ki nastaja pri tem, je, da mnoge ženske niso več pripravljene opravljati in biti v celoti pristojne za opravljanje gospodinjskih del ter skrbeti za otroka. Ženska, predana svoji karieri, velikokrat ni pripravljena sprejeti zahtev, ki vračajo žensko k starim spolnim vlogam. Navidezna fasada idealnega partnerstva v praksi pokaže na dejanska protislovja in poraze (Beck - Gernsheim 2006). Kljub temu, kot kažejo raziskave v Sloveniji, ženske po navadi brez preprirov pristajajo na takšno neuravnovešeno delitev dela in skrbi za otroke na račun svojega prostega časa, počitka itd. (Švab, Renner in Kuhar 2011). S tega vidika lahko predvidevamo, da je

neenakomerna porazdelitev dela manj pomemben dejavnik za razpad zvez. Prav tako so bili moj fokus raziskovanja mladi odrasli, ki v veliko primerih ne živijo v skupnem gospodinjstvu oziroma še nimajo svoje družine prokreacije. "Za mlade v Sloveniji je značilno, da relativno dolgo ostajajo v izvorni družini kot otroci. Pri starosti 20–24 let je takih 84,8 %, pri 25- do 30-letnikih jih je pri starših še 51,1 %, med 30. in 34. letom pa tako biva še vedno 22,6 % mladih." (Temnik in Kuhar v SURS, Statistični letopis 2006)

Bolj pomembno je nameniti pozornost vidiku neenakosti, ki zadeva odnose med spoloma oz. spolno asimetrijo. Tako ženske kot moški si želijo čustvene bližine, vendar pa moški zaradi težjega razkrivanja svojih čustev in potreb vplivajo na slabšo kakovost ter stabilnost zveze (Giddens 1991). Zaostanek moških v transformaciji v sferi intimnosti (že iz časa tradicionalne delitve spolnih vlog) vpliva na neenakosti med moškimi in ženskami še danes, kljub temu da se stanje izboljšuje. Ženske so se poleg gospodinjskega dela in skrbi za otroke specializirale v čustvene delavke v času industrializacije zahodnih družb. Z ločitvijo meznega dela (ekonomijo) in gospodinjskega življenja (družino) je bila ženskam dodeljena nova delovna naloga: nudenje čustvene podpore družinskim članom ali »čustveno delo«. Čustveno delo pomeni uporabo, nadzorovanje lastnih čustev, obenem pa pomeni urejanje čustvovanja drugih ljudi. Oba vidika se medsebojno prepletata – z urejanjem svojih lastnih čustev ženske čustvene delavke regulirajo duševna stanja (pomembnih) drugih (Šadl 2002). Čustveno delo je bilo še v 80. letih 20. stoletja (tudi med sociologi) operacionalizirano kot nedelo, ob predpostavki, da predstavlja »notranjo naravo« ženske kot nekaj, kar ženske so. K intenziviranju pomena čustvenega dela je prišlo zlasti v času 20. stoletja, ko so čustva postala integralen del modernega družinskega življenja. Razlog je v izgubi tradicionalnih družinskih funkcij, naraščajoči kompleksnosti in neosebni modernega (zunanjega) sveta, zaradi česar so se potrebe po intimnih in trajnih medosebnih odnosih znotraj zakonske zveze ter družine povečale. Družina je postala mehanizem oskrbovanja posameznikov s čustvenimi sredstvi, ki jih potrebujejo za življenje v moderni družbi. Značaj družine se je od svoje tradicionalne utemeljenosti na »instrumentalnem« funkcioniranju obrnil k poudarku na »partnerske odnose« (Šadl 2002).

Potrebe po čustveni bližini partnerja pa so se povečale tudi za ženske, saj so pričakovanja (zaposlenih) žensk izrazila pričakovanja po egalitarnih čustvenih odnosih. V okviru tradicionalne oblike družine se je od žensk pričakovalo, da so nudile toplino (brez čustvenega povračila) v zameno za materialno podporo soprogov. Danes v vlogi skrbnika družine čedalje bolj nastopata oba spola, kar ustvarja načelo vzajemnosti – ženske so ugotovile, da je

zadovoljujoče čustveno in spolno življenje ključno za uspešno zakonsko zvezo (Šadl 2002). Proti manjši participaciji partnerjev v sferi osebnega življenja protestirajo ženske, ki so zaposlene s polnim delovnim časom, in egalitarično usmerjene ženske, medtem ko spolno neenakost v delitvi čustvenega dela sprejemajo kot moralno in legitimno tradicionalno usmerjene ženske, ki niso zaposlene zunaj doma ali delajo s skrajšanim delovnim časom. Čustveno delo ostaja primarna odgovornost žensk ne glede na to, ali so zaposlene ali ne. Glede na ameriške in britanske raziskave je glavni vir nezadovoljstva partneric v dolgoletnih partnerskih zvezah neenakopravnost v nujenju čustvene potrditve in tolažbe (Šadl 2002).

Kot pravi Giddens, je v današnjem času med spoloma zazeval čustveni prepad, pri čemer ni gotovosti, ali ga bomo lahko premostili (Giddens v Šadl 2002). Če ženske še v večji meri pristajajo na večje neenakosti v delitvi gospodinjskih opravil, to ne velja več za pristajanje na pomanjkljivo čustveno participacijo partnerjev v intimnih odnosih.

V skladu s tradicionalnimi stereotipi se moški »uspeh« meri večinoma v stopnji njihove ekonomske in poklicne uspešnosti. Zaradi tega si mora moški za doseganje svojih ciljev prizadevati za kar najboljše rezultate svojega dela, kar vključuje razdajanje zunanjih moči in izkoriščanje samega sebe. Poklicno razdajanje privede moškega v čustveno odvisnost od žensk zaradi strukture delitve dela, ki jih obsoja na to, da morajo svoj osebnostni razvoj prepustiti svojim partnericam. Pomanjkanje čustvene izmenjave vpliva na vse večjo ranljivost moških in nerazumevanje, saj verjamejo, da le-ta avtomatsko sodi k vsakemu intimnemu razmerju (Beck in Beck - Gernsheim 2006). Kot pravi Giddens: »Spolna delitev dela namreč v bistvu ostaja nedotaknjena, saj v večini kontekstov modernih družb moški tako doma kakor v službi večinoma niso pripravljene zrahljati vajeti svoje oblasti. Svojo prevlado izkoriščajo za svoje interese, vzroki za to pa so povsem materialni. Vendar pa je moška oblast ogrožena, ker temeljni na soudeležbi žensk ter na ekonomskih in čustvenih storitvah, ki jih zagotavljajo ženske.« (Giddens 2000, 137)

Moški pogosto ne razkrivajo in izražajo svojih intimnih čustev ter zavračajo pogovor o ljubezni, ki ga ženske vidijo kot nujnega za vzdrževanje odnosa. Razmerje, ki zahteva od partnerjev nenehno refleksivno prepraševanje, pogajanje med partnerjema oz. delo na odnosu, je s tem ogroženo. Ženske zaradi svoje ekonomske samostojnosti niso več odvisne od moških in lahko končajo zvezo, ko jih le-ta več ne zadovoljuje (Sieder 1998).

»Emocionalna nezadovoljenost žensk v heteroseksualnih parih predstavlja tudi enega glavnih razlogov za razveze,« (Šadl v Erickson 1993, 891; Beck in Beck - Gernsheim 1995, 62) kar

pomeni, da so »socioemocionalni dejavniki (...) bistven del stabilnosti zakonskih odnosov« (Šadl v Erickson 1993, 891).

Možno je predvidevati, da so se miselnost in pričakovanja žensk po čustveni odprtosti moških prenesla tudi na pričakovanja mladih žensk, ki so še v procesih izobraževanja oz. iskanja prve redne zaposlitve, saj se prav te v največji meri srečujejo z egalitarnimi načeli.

5.2.3 PREPLETANJE KARIERNIH DEJAVNIKOV IN DEJAVNIKOV NEENAKOSTI

Današnje delo je organizirano tako, da ne upošteva zasebnih vsakdanjih opravil, s čimer molče predpostavlja, da delavec razpolaga s pomočjo drugih oseb, ki opravljajo dela, ki so potrebna v zasebni sferi. Pravila tržne družbe, ki se jim podrejamo v poklicu in ki nam narekujejo tempo, disciplino ter konkurenčnost, se prenašajo v notranjost kot notranje napetosti in razdraženosti. V modernih časih je za odnos v večji meri poskrbela partnerica, ki je bila doma in skrbela za gospodinjstvo ter otroke, zato omenjene zahteve ne bi prinašale težav partnerskega življenja v tolikšni meri, kot jih prinašajo danes. Zaposlovanje žensk pomeni, da obema partnerjema primanjkuje dodatna pomoč tretje osebe, ki bi bila pristojna za razbremenitev. Z naraščajočim zaposlovanjem žensk in enakopravnostjo med spoloma je treba družinsko biografijo usklajevati z dvema poklicnima biografijama, kar predstavlja pravo umetnost, tovrstna izurjenost pa postaja vedno bolj samoumevna (Beck in Beck - Gernsheim 2006). Pri dveh poklicno ambicioznih partnerjih sta načina življenja v vsakdanjiku neprimerno težje združljiva kot pa dopolnjujoče se ženske in moške vloge v okviru meščanskega modela (Sieder 1998, 278).

»Negacija družbenih zvez in medčloveških stikov, ki prihaja do izraza v tržni logiki, pričinja v svoji najnaprednejši fazi načenjati in razkrajati tudi pogoje trajnega življenja v dvoje.« (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 166) Trg dela je prilagojen samskemu posamezniku. Če bomo slepo sledili potrebam trga in z njim povezani popolni mobilnosti, ne da bi ob tem upoštevali zasebno sfero, bo to nedvomno pripeljalo do razpada partnerstev (Beck in Beck - Gernsheim 2006). Vedno večji karierni pritiski (v obliki diktatov trga po hitrosti, učinkovitosti, tekmovalnosti), emancipacija žensk na trgu delovne sile in njihove zahteve po čustveni odprtosti moških ter njihov zaostanek v sferi intimnosti nakazujejo na potencialne partnerske probleme in razveze. Če oba partnerja drug pri drugem zamačkata na čustveno

podporo in razumevanje, v zasebnem življenju nastanejo težave. To je kolektivni pojav, ponavljajoča se drama v številnih gospodinjtstvih, ki jo povzročajo službe, ki izčrpavajo (Beck in Beck - Gernsheim v Šadl 2002, 64). Beck in Beck - Gernsheim vpeljeta izraz »kaos ljubezni«, ki se uporablja za današnja razmerja. Glavni vzrok temu poimenovanju so zahteve na trgu dela in udejanjanje ideala enakosti (Beck in Beck - Gernsheim v Illuoz 1997, Beck in Beck - Gernsheim 2006).

Če upoštevamo še antropološko razlago Vesne Godina, dobimo še drugi zorni kot o tem, zakaj zveze dveh karierno uspešnih partnerjev niso združljive. V tej razlagi se prav tako prepletajo dejavniki neenakosti in karierni dejavniki.

Kot pravi Godina, poroka poteka po pravilih menjave. Uspešne ženske ne morejo vstopiti v menjavo, ker le-ta ne poteka po pravilih, kjer gre za menjavo ženske libidinalne moči z moško socialno. Ženske na Zahodu imajo obe vrsti moči (libidinalno in socialno) in so s tem ne samo simbolno, temveč tudi socialno kastrirale moške. Problem, ki ga imajo moški, je, da nimajo več ničesar, kar ženski ne bi bilo dosegljivo, kar vpliva na poročno menjavo. »V tradicionalnih kulturah imajo moški moč, ženske pa vrednost in s poroko se menja vrednost za moč. Zdaj imajo ženske moč in vrednost, kar onemogoča menjavo.« (Godina 2007, 9) Kot nadaljuje, je problem v tem, da v zahodnih kulturah ne obstaja niti definicija moške vloge v odnosu moških do žensk niti definicija, kako naj v takšnih razmerah poteka menjava. Moški ne razume, da ga hoče ženska kot človeka in ne primarno kot nekoga, ki izpolnjuje želje, kar je veljalo za tradicionalno-hierarhične odnose. Ker si sedaj ženska sama uresničuje želje, se moški počuti odvečnega (Godina 2011). Z drugimi besedami, moški ne pristajajo na načela enakosti, ampak se še vedno dojemajo kot glavni vzdrževalci družine (ki uresničujejo želje žensk).

5.3 NA POTROŠNIŠTVU IZOBLIKOVANE IDENTITETE KOT NOV MEDIJ EKSISTENCE

Kljub dejstvu, da posameznik žrtvuje zasebno življenje za svojo kariero, se pojavlja problem ustvarjanja identitete sodobnega človeka, ki je vezan na negotove in spremenjene razmere dela ter zaposlitve. Ker redno delo in zaposlitev predstavljata osnovni steber posameznikovih identitetnih zgodb in osebne kariere, je le-ta v negotovih razmerah ogrožena (Sennett v Ule 2000, 261–268). Prav tako konvencionalni simboli uspeha, kot so dohodek, kariera, status, mnogim ne zadovoljujejo več njihovih rastočih potreb po samonajdenju in samooblikovanju

ter lakote po »izpolnjenem življenju« (Ule M. in Ule A. v Beck in Beck - Gernsheim 2006, 235). Pojavi se pojem razsrediščenega subjekta, kar pomeni neke delne identitete in ne več osrednje identitete, ki je bila nekoč osrediščena okrog dela. Razvije se nova vrsta subjektivnosti in individualnosti, v kateri se sferi zasebnosti in javnosti mešata. Gre za to, da morajo ljudje najti nove oblike družbenega življenja, ki bodo nadomestile preživete družbene vloge (Beck in Beck - Gernsheim 2006). Sedaj so v življenju ljudi enako pomembna tudi druga področja, v katerih se samouveljavljajo. Življenje sodobnega človeka se danes vrti okrog gojenja osebnega življenjskega stila, ki zajema vse – delo, prosti čas, odnose, stališča, vrednostne orientacije itd. (Ule 2002).

Življenjski stil je način, kako živeti svojo življenjsko zgodbo. Izoblikovanje identitete sodobnega človeka poteka kot ustvarjanje življenjskega stila. Identiteta je danes zgrajena predvsem na razlikovanju, kar je v funkciji individualizacije. Dandanes se ljudi spodbuja k izbiri identitete. Pri tem je videti, da obstaja neskončno možnosti osebnih izpolnitev. Kot pravi Ule, te razlikovalnosti potrebujejo zunanjo podporo v obliki modernega trga, saj so sodobni življenjski stili možni le ob naslonitvi na sodobno, potrošniško naravnano tržno družbo. Nakup in poraba blaga nastopata v okviru izražanja življenjskih stilov, ki zajema potrebe, želje, fantazije in fantazme posameznika v enaki meri kot njegovo zunanje vedenje oz. videz. Porabniški stil je sestavina življenjskega stila, ki se izraža v prostem času in porabi dobrin (Ule 1998). Življenjski stil je oseben življenjski »projekt«, ki daje smisel osebni biografiji in samopodobi ter za razliko od potrošniškega zajema vsak »čas« in vse sfere življenja. Vendar je tudi ta razlika relativna, če se upoštevajo ugotovitve Appadurija (1986) o tem, da so stili vedno bolj začasni, in o pritisku novosti na samo psihološko reprodukcijo subjekta (Ule 2002).

Za vsakogar velja, da njegove življenjske možnosti določajo, kakšen življenjski stil bo izbral (Ule 2002). Pri tem se ljudje delijo na privilegirano manjšino z dejansko možnostjo izbire, ki ima dovolj znanja in sredstev, da si stilizacijo lahko privošči. Za samooblikovanje svojega lastnega življenja potrebuje ustrezne materialne, socialne in fizične vire, ki niso kar tako na voljo. Brez teh predpostavk postaja zahteva po samooblikovanju lastnega življenja težko uresničljiva zgodba. Na drugi strani pa je večina posameznikov, ki zaradi svojega gmotnega socialnega položaja nima možnosti izbire in lahko stilizacijo doživlja kot pritisk (Ule 2002). Stilizacija, ki jo favorizirajo tržni mediji in tržna ponudba, postaja vedno bolj v vlogi tistih, ki nimajo izbire. Tudi vzorci reševanja stresnih in kriznih situacij so medijsko ter tržno posredovani. S tem ne ustreza neki avtonomni težnji posameznikov po individualizaciji,

ampak situaciji deprivilegiranih posameznikov, ki so zaradi demontaže socialne države izgubili svoj »varen pristan« in zaščito. Ti posamezniki doživljajo družbene pritiske ob socialni ogroženosti, brezposelnosti, boleznih itd. ter iščejo svoj novi medij eksistence. Posameznik se pri tem ne more zanašati na tradicionalne skupnosti, kot so, na primer, solidarnostne skupnosti klasičnega proletariata ali tradicionalne skupnosti na ruralnih področjih, ki so ljudem pomagale premagovati njihovo skupno občuteno življenjsko stisko in usmerjale življenje. Hkrati je stisk in nevarnosti sodobnega človeka vedno več. Danes te socialne vezi odpadejo, vsakdo postaja gradnik svojih socialnih mrež. Trg je ključen pri ponujanju novih oblik zavezanosti in odvisnosti na podlagi združevanj primerljivih življenjskih oz. potrošniških stilov, ki jih vsiljuje s stalno novo produkcijo potrošniške želje in »zapovedanega hedonizma« (Beck in Beck - Gernsheim 2006).

Potrošniška stilizacija je pri ranljivih družbenih skupinah najbolj močna in manipulativna; posamezniki in posameznice v njej zamenjajo smisel, ki so ga izgubili drugje. Posameznikova nesposobnost celostnega odločanja o sebi lahko terja ceno njegove neodločnosti, ki se kaže v novih vrstah odvisnosti – trendih, tržno in medijsko vsiljenih življenjskih stilih, zapovedih in načinu življenja (Ule 2002). Nevarnost za deprivilegirane se kaže v manjši avtonomnosti, saj se le-ti naslanjajo na utrjene in medijsko posplošene vzorce individualiziranega, stiliziranega potrošništva, to pa pomeni, da je takšna poraba brez notranjega življenjskega smisla (Ule 1998). S tem pa se reproducira klasičen vzorec porabe, namreč poraba s konstitutivnim pomanjkanjem smisla. Kot nadaljuje Ule, še tako raznovrstna ponudba izbir in možnosti za samostojno estetsko stilizacijo porabe ter individualizacijo življenjskih stilov posameznikov in posameznic ne more zadostiti njihovim dejanskim stiskam ter potrebam. Razkorak med porabo in vsakdanjimi potrebami ostaja (Ule 2008). Potrebe posameznika ne morejo biti zadovoljene, saj le-ta ne zadovoljuje lastnih želja, ampak zunanje umetno sprožene želje s strani medijev in potrošnje. Kot pravi Ule, zaukazana sreča ni nobena sreča. Potrošnja ponuja fasade blagostanja, ki nas pogosto preslepijo, da ne vidimo, kako blizu smo padcu v prepad. Takrat smo naenkrat postavljeni pred dejstvo, da imamo napačen poklic, napačen zakon, bolezen, izgubo stanovanja itd. (Ule 2002). »Nevarnost je skratka, da se individualizacija sprevrže v socialno igro, kjer za videzom aktivizacije in osamosvajanja posameznikov v njihovem življenju stoji globalna pasivnost, ki se najbolj jasno kaže prav v potrošniško in medijsko oblikovanih vzorcih življenjskih stilov, ki se ponujajo ljudem kot primerne in zanimive opcije.« (Ule A. in Ule M. v Beck in Beck - Gernsheim 2006, 234)

Tržna družba torej izkorišča posledice individualizirane družbe, ki jih ima le-ta za posameznike. S tem nadomešča manko posameznikov po zavezanosti tradicionalnim skupnostim, ki bi usmerjala njihova življenja, in hkrati ustreza vedno večjim stiskam ter tesnobam sodobnega človeka po iskanju svojega smisla, ker so druga področja življenjskega stila ogrožena (najbolj očitno področje zaposlitve). Po drugi strani izpolnjuje potrebe po samonajdenju tudi v primeru tistih, ki jim konvencionalni simboli uspeha ne zadostujejo. »Zdi se, da potrošnja postaja toliko bolj rizična, neregulirana in negotova praksa svobode, kolikor bolj je človek prost varovalnega plašča kakega socialnega habitusa in kolikor bolj izražanje osebne identitete postaja cilj potrošnje.« (Bauman v Ule 2002, 79) Družbena moč posameznika je odvisna od števila in trdnosti potencialnih solidarnostnih izmenjav (Ule v Beck in Beck - Gernsheim 2006, 236; Ule 2002).

V nadaljevanju sem natančneje opisala na potrošništvu izoblikovane identitete in njihove posledice za partnersko življenje.

5.3.1 PORAST INFORMACIJ IN VSILJENE IZBIRE

Naše odločitve so nam velikokrat vsiljene skozi kanale, ki ponujajo najlažjo razrešitev problemov izbire. Pojavlja se problem prezasičenosti s strani različnih medijev, število informacij in interakcij je v porastu, velikokrat tudi v nasprotju, kar zmede subjekt. Pri tem se pojavlja vprašanje, katero od alternativnih identitet izbrati in kako dolgo se je držati, pomanjkanje vodil pri izbiranju ter s tem problem, komu in čemu bomo pripadali. Možnost ustrezati vsem je v delnih identitetah posameznikov, ki zadostujejo glede na dano družbeno situacijo, v kateri se znajdejo. Vendar pa potrebe po pripadanju (angl. »belonging«) niso nikoli potešene, ker za razliko od tradicionalnih identitet ne ponujajo več občutka trdnosti, skupnosti (Bauman 2008). Te delne identitete ustrezajo rastoči kompleksnosti modernega sveta in se dobro ujemajo s predstavo vsesplošne izbirnosti, ki jo ponujajo sodobni trg in vzorci potrošnje. Ule govori o »podjetnem sebstvu«. To je sebstvo, ki je za razliko od modernega sebstva zaradi veliko večje negotovosti bolj krhko in ne stremi k nekemu končnemu dosežku, ampak je nenehno v procesu in spreminjanju oz. se sproti umešča v družbo. Zdi se, da je individualnost najlažje doseči tako, da posnemamo druge, dober primer je posnemanje mode. To je pripeljalo do vprašanja pluralnosti sebstva, mnoštva identitet in normalizacije razcepljene osebnosti, saj modni trendi in iz njih izhajajoče zahteve

predstavljajo pluralizem okolij. Človekova identiteta se menjuje in spreminja glede na odnose, ki jih imamo do pomembnih drugih, oz. je predstavitev drugim glede na socialni kontekst, zato ima posameznik več identitet, s katerimi se začasno identificira. Ti drugi so pomembni za oblikovanje in preoblikovanje človekovega jaza ter potekajo v nenehnem notranjem dialogu posameznika s pomembnimi drugimi.

Na pojav se lahko gleda kot na prilagoditveni mehanizem na negotove razmere in pluralnosti življenjskih možnosti ter stilov, kar ne pomeni nujno zmedenosti in destabilizacije subjekta, hkrati pa s seboj prinašajo nove nevarnosti in omejitve, ki prežijo na posameznika in spodjedajo njegovo subjektivnost ter avtonomnost pri oblikovanju identitete. Implikacija tovrstne začasnosti in negotovosti se na področju človeških odnosov odraža v izogibanju trajnim odnosom in preveliki čustveni vpletenosti z ljudmi, saj te zaradi svoje hitre minljivosti in negotovosti (zaradi hitro spreminjajočih se identitet) lahko povzročijo trpljenje. Sodobni partnerski odnos, osvobojen od zunanjih moralnih meril, je odvisen od nihanj v identitetnih karierah posameznika in pomeni precejšnje obremenitev ter nenehno delanje na odnosu. Problem vrivanja medijev na področje vsakdanjega življenja se kaže v zgubljanju možnosti za resnično prijateljstvo, površinskih odnosih, zaupanju itd. (Ule 2000). Kot pravi Salecova, gre za nevarnosti psihotičnega posameznika, ki nenehno posnema svojo okolico. Tak posameznik je sicer zelo uspešen v stvareh, ki jih počne, vendar je čustveno plitek, saj stvari ne prodrejo v njegovo notranjost. »Na eni strani so te osebnosti idealni partnerji, toda njihova emocionalna praznina in hladnost običajno hitro pripeljeta do konca ljubezenske zveze.« (Salecl 1991, 16) Prav tako za te osebe ni težko najti novega objekta, na katerega se ljubezensko vežejo, in se z njim vsaj za nekaj časa popolnoma identificirajo (Salecl 1991).

5.3.2 KOMERCIALIZACIJA INTIMNEGA ŽIVLJENJA (VRIVANJE TRŽNE LOGIKE NA PODROČJE LJUBEZNI)

5.3.2.1 Ideologija o neskončnem iskanju užitkov, napačne predstave in nestvarna pričakovanja

V sodobni družbi je posameznik nenehno pod prisilo, kar je razvidno iz raznih medijskih nasvetov in tržišča, poplavljenega s priročniki o samopomoči. Posamezniku se priporoča,

kako naj najde čim večji užitek, kako naj čim bolj uživa v življenju, kako naj bo čim bolj uspešen v službi, kako naj bo čim boljši partner, roditelj itd. Ideologija o neskončnem iskanju užitkov je proizvod potrošniške družbe s poudarkom na neskončnih izbirah in možnostih. To vpliva na to, da je posameznik nenehno obremenjen z iskanjem boljšega, kar pa ne prinaša zadovoljstva. Nenehna možnost izbire sproža v posamezniku občutek, da stvar, ki jo je izbral, ni dobra in da obstaja nekaj boljšega (Salecl 2011). Miselnost nenehnih izboljšav se ne odraža samo pri nakupu novega avtomobila, ampak vpliva tudi na partnerstva kot taka. Eden od načinov iskanja užitkov je seksualno osvobajanje (Milivojević v Širovnik 2011). »Številne raziskave so pokazale, da danes ljudje od partnerstva pričakujejo neprimerno več kot v preteklosti. To, da partnerja shajata drug z drugim, še zdaleč ni dovolj. Ljudje si želijo več, želijo si sreče in izpolnitve, želijo si uresničenje ameriških sanj v lastnem domu.« (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 106) V primeru partnerstev torej v posamezniku in posameznici sproža vprašanja, ali morda ne obstaja kje partner, poleg katerega bi lahko bolj uživali. Ljudje se raje razidejo, kot da bi se odpovedali svojim pričakovanjem ali se sprijaznili s pomanjkljivostmi svojega zakona. Ljudje se poročajo in tudi ločujejo zaradi ljubezni. Prav tako spreminjajo in menjavajo svoja partnerstva, ker tako zahteva zakonitost izpolnjene ljubezni (Beck in Beck - Gernsheim 2006).

Za zahodnjaka se ljubezen izenačuje z zaljubljenostjo. To za razliko od tradicionalnih družb omogoča današnja svoboda izbire. Pri tem gre za odsotnost zunanjih dejavnikov, ki so nekoč povezovali ljubezen dveh posameznikov (dogovorne poroke iz materialnih razlogov). V revnih kulturah človek »gara«, da preživi, zato uživanje ni pomembno, ljubezen pa je. Moški in ženske držijo drug z drugim, ker le tako lahko preživijo. V današnjih bogatih družbah je poudarek na posamezniku, ki hoče živeti kakovostno, dobro jesti, piti, seksati itd. ter hoče ljubezen, ki jo zamenjuje z večnim užitkom. Svobodno iskanje drugega postane vir posameznikovega užitka. Ko se posameznik odloči za užitek, začne druge izkoriščati kot objekte. To vodi posameznike in posameznice k iskanju idealnega partnerja, s katerim bodo uživali do konca življenja. Na ta način postanejo partnerji objekti, prek katerih uresničujemo svoje hedonistične in narcistične potrebe. To rahlja družbene vezi, od katerih je ljubezen najbolj čvrsta. S tem ko se ljubezen ohlaja, skupnost usiha (Milivojević v Ivelja 2010; Milivojević v Kovač Pavčič 2010; Milivojević v Širovnik 2011).

Sieder vidi vzrok za nestabilnost razmerij v propagiranju idealov »romantične ljubezni« kot motiva za razmerja. Tudi tam, kjer partnerjema uspe preobraziti zakon v trajnejše sopotništvo, ostaja njun zakon zelo ogrožen. »Povečana avtonomija posameznika in poudarjanje njegovih

čustvenih, socialnih in seksualnih želja ima svojo ceno: čim močneje zakonski pari stremijo k idealu »ljubezenskega para«, tem pogosteje jim spodleti zaradi konkurence nove »romantične ljubezni.« (Sieder 1998, 251) Past romantične ljubezni je v tem, da ljudje pričakujejo, da bi morala začetna zaljubljenost trajati večno, kar pa seveda ni mogoče.

Identiteta, zgrajena na potrošniških stilih, vpliva na obravnavanje drugega znotraj potrošniške matrike. Na področju intimnih razmerjih se kaže kot racionalna izbira partnerja, iskanje takojšnjega zadovoljstva in zamenjava ter užitek kot edini razlog imetja le-teh. Ljudje si želijo in se bojijo ljubiti, ker jih je strah negotovosti in razočaranj v ljubezni. Njihov glavni problem je, da razmišljajo v okvirih potrošniške logike, ki ne zmore spopadanja s tveganji, ki jih prinašajo razmerja. Učinek tega je, da posamezniki ohranjajo razdaljo, »puščajo vrata zmeraj odprta«, se nikoli dokončno ne prepustijo itd. Ljubezen v sodobnosti oponaša produkte potrošnje (Bauman 2008).

Ljubezen uničujejo naše napačne predstave o ljubezni. Ljubezen je bila v zadnjih dvesto letih posebljena (osvobojena tradicionalnih vezi) in seksualizirana (spolni užitek je postal glavna kakovost v odnosu), kar je glavni razlog za izgubljanje socialnih vezi z drugimi in smisla življenja. Evansova govori o »sekularnem zakonu« in zmagoslavju tržne ekonomije kot najbolj ideološko privlačne oblike medosebnih odnosov. Zahteve in potrebe trga so postale nova avtoriteta, ki je zamenjala nekdanje cerkvene avtoritete. Formacija današnjih odnosov ni naključna in je spremenila naše razumevanje ter pričakovanja od zakona. Zakon bi moral biti odnos izpopolnjene seksualnosti v odsotnosti seksualnih zadržkov, saj smo le takrat lahko izpopolnjeni in srečni. Občutek stalne sreče bi moral trajati večno, kar izhaja iz hedonističnih predpostavk in pričakovanj, s katerimi nas oskrbuje kultura, kar pomeni nemudno in takojšnje zadovoljevanje želja. Ker se seveda s tem oddaljujemo od sreče v razmerju, ima največjo korist pri tem trg potrošnje (in ne naš partner), ki nam prodaja dobrine in storitve, ki nas bodo naredile srečne, lepe in uspešne (Evans 2003).

Godina govori o opeharjenosti na trgu ljubezni. Poudarja, da je ljubezen postala neskončen trg, ker na njem sodelujemo vsi, saj nas je obsedla nezmožnost doseganja zadovoljitve. S tem sta enako obremenjena oba spola in oba sta nato enako nezadovoljna ter nezadovoljena. Zahodne ženske in moški skladno z navodili trga v partnerske zveze pogosto prenašamo nestvarna pričakovanja. Tudi odgovor na vprašanje, kaj je dobra, prava ali celo popolna zveza, je tržno usmerjen. Standardi doseči dobro zvezo so nedosegljivi in neuresničljivi, za čimer stoji tržna logika, saj je njen namen, da potrebe niso nikoli zadovoljene. Zato se lahko

potreba po ljubezni trži v neskončnost. Ljudje prebirajo nasvete, kaj je prav in kaj narobe, in dobijo občutek, da je z njihovo zvezo nekaj hudo narobe. Dandanes prevladuje prevladujoča strategija, da je lahko že drobna težava razlog za odločitev po končanju zveze, saj standardi kapitalističnega trga ljubezni pravijo, da je bolje iti narazen, ko ti ni več »fajn«. To sproža občutke nezadovoljnosti in nestabilnosti zvez (Godina v Peternel Pečauer 2011).

Ko zaljubljenost mine, z njo pride tudi do streznitve o neizpoljenih pričakovanjih. Če nam partner ni všeč, ga preprosto, podobno kot v supermarketu, reklamiramo, vrnemo in si poiščemo drugega. To so napačne predstave o ljubezni. Postmoderna družba nam daje možnost, da si ustvarimo prave predstave o ljubezni in se znebimo napačnih. Rešitev, ki jo Milivojević predlaga, je v ljubezni kot odločitvi, kjer na ljubezen gledamo kot na nekaj več kot zgolj na trenutna čustva (Milivojević v Ranka 2010). Vendar, kot opozarja Saleclova, to lahko vodi v pretiran racionalizem, ki v raznih priročnikih uči subjekt, da je zmožen usmerjati lastna čustva in čustva drugih. In prav zato je danes ljubezen polna manipulacij in predvidevanj (Salecl v Vistoropski in Cah Švarc 2011).

5.3.2.2 Uspeh ljubezenskih priročnikov in kapitalizacija žensk

Potrošniška kultura v veliki meri pronica v zasebno življenje prek ljubezenskih priročnikov, ki svetujejo, koga, kako in kdaj ljubiti. V 2/3 primerov so jih napisale ženske in vsi naslavljajo probleme, ki jih imajo. Slonijo na »čustvenih pravilih«, ki so v 50. letih veljala za bele moške iz srednjega razreda. Danes veljajo uniformna pravila, ki izhajajo iz moških pravil, za oba spola, saj se za moške ne pojavljajo nova pravila čustvovanja v ljubezni. Predpogoje za porast priročnikov so omogočili zaton skupnosti, slabljenje moči družine, cerkve in lokalne skupnosti, ki jih izrablja kapitalizem. Medtem ko nasveti staršev, starih staršev, tet in stricev, duhovnikov itd. v zadnjem stoletju izgubljajo na teži, mnenja strokovnjakov, televizijskih pogovornih oddaj, radijskih komentatorjev, videoproducentov in revij ter knjig z nasveti pridobivajo (Hochschild 2007, 1–29). Hochschildova vpelje izraz komercializacije intimnega življenja.

Priročnike ljubezni, ki prevladujejo na današnjem trgu, poimenuje kot »hladni« oz. »cool« priročniki, po njenem mnenju pa se kar 2/3 knjig nagiba prav k temu modelu. Priročniki o ljubezni vplivajo na občutke ljudi, ki jih posamezniki zaznavajo kot idealne. S povečevanjem določenih trenutkov določajo, kar človek želi čutiti in kakšne izkušnje želi

imeti. Na ta način določajo čustvene naložbe v razmerja. Njihova svetla točka je poudarjanje ideala enakosti, vendar hkrati spodkopavajo čustveno bogate družbene vezi, kar glede na rezultate ameriške nacionalne raziskave vpliva na trend upada dolgotrajnih ljubezenskih vezi v zadnjem desetletju.

Uspeh modernih knjig je v feminističnih koreninah, kar je razvidno iz tega, da se v ljubezenskih priročnikih poudarjajo ideje enakosti spolov in vrednote neodvisnosti. Mnoge ženske so predstavljene kot žrtve zatirajočega sistema ljubezni in dela, ki morajo biti osvobojene. Tradicijo vidijo kot nekaj slabega, od česar se je treba odmakniti. Priročniki poleg načel feminizma vsebujejo nevarno komercializacijo intimnega življenja. V ljubezenskih priročnikih za ženske na Japonskem se le-tem svetuje, da dosega svojo enakopravnost z moškimi s pomočjo drugih in se opirajo na pomoč ter zaveznitva znotraj družine in skupnosti, medtem ko pa ameriški avtorji nagovarjajo ženske, da dosega svoje cilje v socialni izolaciji. V ospredje ne postavljajo več patriarhalnega sistema, kjer je ohranjanje zveze bilo izključno odvisno od ženske, temveč žensko, ki na prvo mesto postavlja sebe. To žensko se danes spodbuja, da uživa in v prvi vrsti poskrbi zase, kar narekuje manj skrbi za dobrobit drugih, bolj konkretno svojega moža in družine. Nov ideal niso več občutki varnosti, topline in prevzemanje skrbi, temveč biti iskrena sama s seboj, s svojimi potrebami. Kar je zanjo nevarno, je občutek odvisnosti od druge osebe.

Priročniki pripravijo ženske na komercializacijo intimnega življenja skozi paradoks moderne zahodne ljubezni. Po eni strani ustvarjajo kulturo imidža velike ljubezni, ki je seksualno izpopolnjena, polna komunikacije, intimna in igriva, hkrati pa svarijo pred prevelikim zaupanjem v tako ljubezni. Po eni strani so ljudje bolj svobodni ljubiti, hkrati pa so vedno manj prepričani, da bo ta ljubezen trajala. Strah pred izgubo vpliva na čustveni menedžment ljudi – omejevanje čustvenih povezav in krhke povezave med ljudmi. Poudarja se ideal posameznice, ki se zavaruje pred ranljivostjo s strani moških tako, da zmanjša svoje potrebe po moških na način, da manj pričakuje in manj daje. Ta kultura ljubezni je povezana s kapitalizmom. Kot pravi Hochschildova, je ena pomembnih strategij čustvenega menedžmenta zmožnost omejevanja čustvenih povezav, s pomočjo katere lahko preživimo v destabilizirani kulturi kapitalizma (Hochschild 2007).

Avtorica pravi, da bi namesto komercializacije žensk in prilagajanja le-teh starim moškim pravilom morali priročniki poskrbeti za humanizacijo moških (Hochschild 2007, 29). Neoziranje na drugega vpliva na to, da nobeden od partnerjev ne opravi čustvenega dela oz.

skrbi, kar potencialno vpliva na razpad zvez. Namesto tega se posamezniki ukvarjajo sami s seboj in svojo kariero, s čimer trg dela dobi prilagodljivega posameznika, ki ga pri vedno večjih zahtevah in pogojih zaposlovanja ne ovirajo bližnji ter postaja »boljši« potrošnik.

Pod vprašaj se postavlja individualnost, tj. sposobnost reflektivnega, interpretativnega oblikovanja identitet subjekta in introspekcije, ali »subjektivna stvarnost«, kot bi to poimenovala Berger in Luckmann. Le dovolj kritičen posameznik, ki se zaveda zavajajočih informacij agresivnega trženja in poskusov komercializacije ljubezni ter je zmožen do vsega tega oblikovati določeno razdaljo, lahko sproži svoj potencial svobode in se upre potrošniški kulturi.

6 EMPIRIČNI DEL

V drugem delu naloge sem izvedla lastno raziskavo, pri čemer sem preverjala teoretske ugotovitve na izbranem vzorcu. Zanimalo me je, ali se vzroki za razpad zvez, ki jih omenjajo sociološki teoretiki kot najbolj pomembne, potrjujejo tudi empirično.

6.1 OPIS RAZISKOVALNEGA VPRAŠANJA

V empiričnem delu sem se odločila uporabiti kvalitativno metodo raziskovanja, saj ta najbolj ustreza zadanim ciljem magistrskega dela. Zanj je značilno opisovanje proučevanih situacij (v mojem primeru razpad partnerskih razmerij) in razumevanje konteksta, v katerem je potekala proučevana situacija, saj skuša proučevane pojave tudi razložiti. Do popolnejšega spoznanja proučevanih pojavov skuša priti prek proučevanih oseb. Poudarek kvalitativnega raziskovanja je na proučevanju subjektivnih doživetij posameznikov, pri čemer raziskovalec zanima, kakšen pomen posamezniki pripisujejo tem situacijam, kako jo vidijo, doživljajo in interpretirajo. Kvalitativno raziskovanje izhaja iz predpostavke, da akcije oz. dejavnosti dobijo pomen šele takrat, ko jih razložimo z vidika motivov, namer, doživljanja tistih, ki so v njih neposredno udeleženi. Raziskovalec mora torej biti osredotočen na različne podatke o raziskovanih pojavih in ne samo na podatke, ki so pomembni z vidika njegove teorije (Vogrinc 2008, 48–56).

Upoštevajoč zgoraj napisano, je bilo moje glavno raziskovalno vprašanje identificirati in razumeti ključne dejavnike, ki so vplivali na prekinitev zvez, ter jih umestiti v širši družbeni prostor. Pri tem sem izhajala iz predvidevanja, da ne gre za idealne tipe oz. zgolj za eno vrsto dejavnikov, kot sem jih opisala v teoretičnem delu, ampak da se dejavniki po vsej verjetnosti prepletajo. Ni šlo zgolj za preverjanje teorije v praksi, temveč sem pozornost namenila tudi občutjem posameznikov in posameznic ob koncih razmerij in njihovem dojetanju samih razmerij. S tem sem postavila pod vprašaj samoumnevnost, ki jo posamezniki jemljejo kot svojo, in pokazala na objektivno družbeno stvarnost oz. prekinitev partnerstev kot na produkt družbe, v kateri živimo. Pozornost pa sem namenila tudi novim spoznanjem, ki jih v teoriji nisem zasledila.

6.2 VZOREC

Uporabljen pristop je bil ideografski, kar pomeni, da sem proučevala posamezne primere. Večinoma sem uporabila kvalitativno-empirično raziskovanje, in sicer kot študijo le enega primera ali majhnega števila primerov, zato se tudi raziskovalne ugotovitve nanašajo predvsem na enkratni raziskovalni primer. Pomembno mi je bilo, da je vzorec primeren oz. pomemben za raziskavo, da je raziskovalec s pridobljenimi informacijami lahko odgovoril na postavljena raziskovalna vprašanja oz. potrdil ali zavrgel cilje raziskave (Engel in Schutt v Vogrinc 2008, 53–55). V vzorec sem izbrala mlade odrasle kot nosilce trendov na področju razpada partnerskih zvez.

Za mlade je značilno, da je to:

- obdobje intenzivnega identitetnega raziskovanja,*
- doba nestabilnosti in sprememb (v bivalnih razmerah, odnosih, delu, izobraževanju),*
- od vseh življenjskih obdobjih najbolj osredičeno na sebe, samouresničitev,*
- obdobje intenzivnega občutka vmesnosti med mladostjo in odraslostjo,*
- obdobje spreminjanja življenja. (Ule 2008, 241)*

Raziskovalni načrt je predvideval vzorec 8–10 intervjujev oz. izvajanje intervjujev do t. i. točke zasičenosti (Mesec 1998, 73). Intervjuvance sem izbrala iz svoje ožje in širše socialne mreže. V raziskavo sem vključila tako moške kot ženske, saj so me pri navajanju vzrokov razhoda zanimale razlike po spolu. Pričakovala sem, da bo nezadostna čustvena odzivnost partnerja predvsem odločilen dejavnik na strani žensk, da se te odločijo končati zvezo. Zaradi poznanstva sem se sugeriranju odgovorov skušala izogniti s poudarjanjem zagotavljanja anonimnosti raziskovanja in zgolj akademske naravnosti dela. Cilj kvalitativnega raziskovanja ni z reprezentativnim vzorcem poiskati ugotovitve, ki bi bile reprezentativne za celotno populacijo, ampak čim celoviteje spoznati proučevano osebo, pojav, skupino itd. (Vogrinc 2008, 54). Iz tega razloga ugotovitev ni možno posploševati na celotno populacijo.

6.3 METODA

Uporabila sem polstrukturiran intervju, ki se pogosto uporablja za občutljivejše teme. Njegove prednosti so v dodatni, bolj poglobljeni pojasnitvi in preveritvi posameznih izjav vprašancev. Odnos je bolj oseben, intimen in zaupen kot pri standardiziranem intervjuju, zato lahko z njim posegamo na področja, ki so bolj občutljiva, zaupna in manj prijetna. Nestandardiziran intervju je usmerjen v proučevanje stvarnih, vsakdanjih, praktičnih življenjskih problemov ljudi in v raziskovanje doživljanja ljudi, ki so vključeni v proučevan problemski položaj. Uporabljajo se predvsem odprta vprašanja, katerih vrstni red in konkretna izraznost nista določena vnaprej in se lahko prilagodita konkretnemu položaju. Vendar to ne pomeni, da ne morejo biti uporabljena tudi zaprta vprašanja. Na koncu raziskovalnega procesa sem za ugotovitev ozadja intervjuvancev uporabila zaprta vprašanja o njihovih demografskih značilnostih.

Kot vrsto nestandardiziranega intervjuja, ki najbolj ustreza glede na izbrano tematiko, sem izbrala globinski intervju s polstrukturiranimi vprašanji, pri čemer je cilj prodreti globlje v proučevanje raziskovalnih problemov in »motivov« za razumevanje psihološkega ozadja. Raziskovalec si s polstrukturirano tehniko vnaprej pripravi glavna vprašanja, ki jih postavi vsakemu intervjuvancu. Ta so navadno odprtega tipa, preostala vprašanja oz. podvprašanja pa oblikuje med potekom intervjuja in so namenjena spodbujanju in usmerjanju (Vogrinc 2008; Uhan 2011).

6.4 VSEBINSKI NAČRT ANALIZE

Uporabila sem deduktivni pristop, kar pomeni, da sem izhajala iz že znanega poznavanja problematike (predhodne teorije in že narejenih raziskav), ki sem jo razdelila v tematske sklope. Ti sklopi so mi pomagali usmerjati raziskavo, hkrati pa sem bila odprta za nova spoznanja. Izhajala sem iz metodoloških principov Straussa in Corbinove (1990), ki v raziskovalnem delu zagovarjata utemeljeno teorijo, ki jo definirata kot preverjanje vnaprej postavljenih predpostavk. Glaser je postopek, ki sta ga razvila, kritiziral, saj je menil, da vnaprej postavljene predpostavke silijo raziskovalca k prezgodnjemu oblikovanju sklepov in da je to v nasprotju s temeljnimi izhodišči utemeljene teorije. Nekateri zagovorniki utemeljene teorije tako menijo, da mora biti ta izpeljana izključno iz empiričnih podatkov in da nanjo ne smejo vplivati teorije, raziskovalčeve predstave, koncepti. Na drugi strani so tisti (med njimi tudi omenjena Strauss in Corbin), ki zagovarjajo stališče, da nevtralnno raziskovanje ni možno. Splošno je sprejeto načelo, da na raziskovalčevo interpretacijo vpliva tisto, kar ta že ve o proučevanjem pojavu, torej katere ugotovitve predhodnih raziskav in teoretičnih izhodišč bo uporabil (Vogrinc 2008).

Vprašanja v posameznih sklopih niso bila povsod enaka (odvisna so bila od informacij intervjuvancev), merila pa so isto temo. S tem sem skušala zajeti bistvo vsakega posameznega sklopa, na podlagi katerega je potekala tudi analiza podatkov (glej prilogo B). Na začetku intervjuja sem uporabila temeljna vprašanja (nanašajoč se na vse tematske sklope), ki so bila enaka za vse udeležence raziskave. Za dodatna raziskovanja sem po potrebi (če so kakšna vprašanja ostala odprta) isti metodološki postopek ponovila in uporabila dodatna podvprašanja.

Tematski sklopi:

- nepristajanje žensk na neenakosti v intimni sferi
- karierni dejavniki – nove zahteve in nevarnosti razmerja
- tržno posredovane predstave in pričakovanja od zveze

- različnost partnerjev, drugačna pričakovanja od zveze in nezmožnost sklepanja kompromisov

6.5 OPIS METODOLOŠKO-TEHNIČNEGA POTEKA ANALIZE

Po predhodni pripravi raziskovalca (ta mora biti dobro seznanjen s tematiko, ki jo bo proučeval, in z raziskovalnimi cilji) sledi iskanje in motiviranje vprašanih (Vogrinc 2008, 113). Pred samo potrditvijo in odločitvijo svojega nabora sodelujočih sem jih motivirala za sodelovanje tako, da se jim predstavila raziskavo, vlogo intervjuja v njej in pomembnost njihovega sodelovanja za uspešno izpeljavo raziskave ter razložila način izbora intervjuvanih oseb (zakaj sem prav njo/njega vključila v raziskavo). Ko so izbrane osebe privolile v intervju, sem jih seznanila z načrtovanim potekom intervjuja: koliko časa bo intervju trajal, kje bomo izvedli intervju in na kakšen način bo pogovor zapisan.

Podatki se navadno zbirajo v naravnih situacijah, to je v tistih, v katerih proučevane osebe navadno preživljajo svoj čas (na primer v učilnici, zbornici, na ulici), in v neposrednem stiku s proučevanimi osebami, zato sem se sporazumno z intervjuvanci odločila, da intervjuje opravimo na njihovem domu, ko bodo sami. Intervjuvancem sem dala možnost, da kadar koli prekinejo pogovor in da na svojo željo dobijo poročilo o raziskavi v pregled, preden bo dostopna širši javnosti. Pojasnila sem tudi način, s katerim sem zagotovila zaupnost informacij in anonimnost intervjuvanca v poročilu o raziskavi. Upoštevala sem navodilo, da je med spraševalcem in vprašanim pomembno vzpostaviti odnos zaupanja, saj bo ta le v tem primeru odkrito in sproščeno odgovarjal na posamezna vprašanja. S predhodnim dovoljenjem intervjuvancev sem intervju posnela na kasetofon. Izvajanje intervjujev je trajalo en mesec in en teden, in sicer v mesecih januarju in februarju. V nekaterih primerih sem se zaradi dodatnih podvprašanj, ki so se mi porajala po tem, ko sem naredila prvo analizo intervjuja, z intervjuvanci srečala dvakrat (Vogrinc 2008, 113–115).

Sledilo je snemanje intervjuja. Pri spraševanju sem bila pozorna tudi na »telesni govor«. Ko je zavladovala tišina, sem intervjuvance spodbudila h govoru, v primeru, ko je vprašani molčal, ker je iskal odgovor, pa sem mu dala dovolj časa, da je odgovoril na vprašanje (Vogrinc 2008, 115). Vsi so odgovarjali na enaka temeljna vprašanja, ki sem jih postavila na začetku. Glede na odgovore sem skušala razbrati samo bistvo povedanega in naslednja vprašanja oblikovala

med samim potekom intervjuja (v pomoč so mi bila že okvirno pripravljena podvprašanja). Pri tem so me, kot že omenjeno, usmerjali tematski sklopi, ki so sledili predhodni teoriji. Enaka vprašanja so sledila tudi na koncu, zajemala pa so demografske podatke in tako služijo za boljše spoznavanje ozadja intervjuvancev (glej prilogo B).

V sklepnem delu intervjuja sem preverila, ali sem prav razumela intervjuvance, zato sem povzela ključne ugotovitve in vprašala, ali se strinjajo z menoj. Nato sem izklopila diktafon in se intervjuvancem zahvalila za sodelovanje (Vogrinc 2008, 116).

Po končanem intervjuju je sledila analiza intervjuja. Začela se je s transkripcijo oz. prepisom intervjuja, pri čemer sem upoštevala prakso, da le redko prepisemo vse in dobesedno, ampak gradivo reduciramo tako, da opustimo zapiske, ki se nam zdijo nepomembni, in dobesedne zapiske prepisemo v povzetku. Bila pa sem pozorna, da v takšnem selektivnem prepisu ne manjka nič pomembnega (Vogrinc 2008, 117). V večini primerov so bili že sami intervjuvanci pri podajanju svojih odgovorov precej specifični, tako da je sam prepis v veliki meri obsegal vse, kar so intervjuvanci povedali.

Prvi intervju je bil testni oz. pilotni. Izločila sem nekatera vprašanja, nekaj pa jih preoblikovala, da so postala razumljivejša in na koncu merila želeno. Prav tako sem vključila nekaj novih vprašanj.

6.6 ANALIZA EMPIRIČNIH PODATKOV

V tem delu sem analizirala podatke po vsebinskih sklopih, ki sem si jih zadala na samem začetku raziskave in odražajo različne vidike obravnavane tematike. Vsak vsebinski sklop od skupno štirih je meril enega od dejavnikov razpada partnerskih zvez, ki se je izkazal kot pomemben v sociološki literaturi. V nadaljevanju sem opisala, kako se ti dejavniki izražajo med dvema posameznikoma, ki sta se odločila prekiniti zvezo, na konkretni ravni. To sem storila s povzemanjem najbolj reprezentativnih odgovorov intervjuvancev za vsak posamezni tematski sklop. V prvem tematskem sklopu sem preverjala dejavnik neenakosti spolov in nepristajanje žensk na čustveno hladne moške. Drugi tematski sklop je meril karierne dejavnike in problem »delanja na zvezi« pri dveh karierno ambicioznih partnerjih. Tretji tematski sklop je preverjal vpliv potrošniške družbe na odločanje za razpad partnerskih razmerij in se izkazal kot najmanj pomemben. Zadnji tematski sklop pa je bil splošnejši in je

vključeval zmožnosti usklajevanja najmanjših podrobnosti vsakdanjega življenja dveh partnerjev, ki so se izkazale za najbolj pomemben dejavnik razhoda partnerskih zvez. Tem sklopom se pridružujejo še demografski podatki za boljše in celostno razumevanje omenjenih dejavnikov.

6.6.1 DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI INTERVJUANCEV

Vzorec je obsegal osem oseb, od tega štiri osebe moškega in štiri osebe ženskega spola. Ena od intervjuvank je bila pripravljena odgovarjati na vprašanje o dveh neuspešnih partnerskih zvezah (v besedilu označeno z Daša1 in Daša2), zato sem na koncu izvedla devet intervjujev. Intervjuvane osebe so bile zajete v starostno skupino 22–27 let; najmlajši intervjuvanci so bili rojeni leta 1989 (štiri osebe), najstarejši leta 1985 (ena oseba). Analizirane zveze so trajale od treh mesecev (v enem primeru) do treh let (v treh primerih). Eno partnersko razmerje je trajalo pet let. V sedmih primerih so zveze trajale več ali enako kot leto in pol. Število partnerskih zvez od dvajsetega leta naprej je bilo 1–3, pri čemer jih je večina (pet intervjuvancev) imela eno partnersko zvezo. Velika večina intervjuvancev je imela v času trajanja zveze status študenta. V treh primerih je bila partnerica starejša od partnerja (eno, dve in šest let). V petih primerih je bila zveza končana s strani intervjuvancev. V večini, to je v osmih primerih, so bile zveze končane s strani oz. na pobudo partneric.

6.6.2 NEPRISTAJANJE ŽENSK NA NEENAKOSTI V INTIMNI SFERI

Dejavnik pomanjkanja čustvenega vlaganja v zvezo s strani moških se je izkazal kot pomemben v dveh primerih. Intervjuvanki dejavnik opisujeta kot: slabo komunikacijo in zavračanje pogovora o čustvih, pomanjkanje čustvene podpore, neizkazovanje čustev in nezainteresiranost za prizadevanje za zvezo, kar je vplivalo na končanje zveze.

Mogoče je bila vpletena tudi nezanimanost partnerja za najin odnos. Jaz sem sicer zvezo poskušala rešiti, vendar sem se trudila v napačni smeri – veliko je bilo prepira v primeru, če mu nečesa nisem mogla dopovedati, prav tako pa sem njegovo nezainteresiranost velikokrat poskušala izsiliti, kar sem videla šele po končanju zveze.

Vedno sem imela občutek, da mi ni hotel izkazati vseh svojih čustev in jih je zadrževal zase, jaz pa sem seveda hotela izvedeti čim več, saj se mi zdi, da bi tako lahko naredila marsikaj več pozitivnega za najin odnos.

Ko sem bila psihično na tleh, me je bodril, vendar pa se je velikokrat zgodilo, da se ni želel ubadati z mojimi težavami. Ob tem sem se počutila precej nemočno, saj sem mu res vse zaupala in od njega pričakovala kakšno rešitev. Seveda so bile včasih takšne situacije, pri katerih mi res ni mogel pomagati. (Dolores, 23 let)

»Nikoli nisem imela občutka, pri čem sem pri njem, saj ni izkazoval čustev.«

»Komunikacija je bila slaba. Govorila sva predvsem o stvareh in temah, katerih pobudnik je bil on. Pogovarjanja o čustvih ni bilo, kljub temu da sem ga večkrat prosila, da mi pove, kaj čuti do mene. Veliko je bilo tudi zbadanja in draženja ter neresnih pogovorov, kar mi ni bilo všeč.« (Daša1, 25 let)

Potrdila so se predvidevanja, oblikovana na podlagi teorije, po katerih so večinoma ženske tiste, ki zaradi nerazkrivanja čustev partnerja in pomanjkanja čustvenega dela partnerja v odnosu v večji meri prve končajo zvezo.

6.6.3 KARIERNI DEJAVNIKI – NOVE ZAHTEVE IN NEVARNOSTI ZA RAZMERJA

Karierni dejavniki so se v prepletanju z drugimi dejavniki izkazali kot pomembni za prenehanje razmerja v dveh primerih.

V prvem primeru so bili dejavniki razhoda povezani s prostorsko mobilnostjo in problemom skupnega snovanja življenja v prihodnosti, saj se nobeden od partnerjev ni bil pripravljen odreči svoji karieri in se preseliti v kraj, kjer je želel drugi izmed partnerjev, ter tam graditi kariero. Pri intervjuvancu so se pojavile zahteve, povezane s trgom dela, ki so ožile svobodo izbire.

Ona se ne bi preselila v moj domači kraj, jaz pa ne v Ljubljano. Skupaj sva bila že dovolj časa. Prej je bila problem za nadaljnje skupno življenje razdalja oz. nevšečnost krajev, od koder sem jaz in od koder je ona. Partnerica se ni videla v naših krajih, češ da ni dovolj možnosti za napredovanje. Sam nisem želel zapustiti domačega kraja zaradi kadrovske štipendije in dolžnosti do firme, ki me je štipendirala. Pa tudi zaradi navezanosti na moje kraje. (Peter, 26 let)

V drugem primeru se pojavlja prepletanje prvega analiziranega dejavnika, to je nepristajanja žensk na manjše čustveno vlaganje moških v zvezo, in kariernih dejavnikov. Intervjuvana oseba navaja pomanjkanje čustvenega dela, njenega v kariero usmerjenega partnerja, kar je eden od razlogov končanja zveze:

Partner je vedno dajal prednost svoji karieri, kar je vplivalo na lovljenje minutk, ki sva jih preživela skupaj. Bil je zelo razgledan in zagnan, prav tako je blestel na svojem področju. Že zelo hitro je imel načrtano karierno pot, pri čemer mi je vedno na neki način dajal vedeti, da ga nič ne bo oviralo, da to uresniči. Kariera mu je zelo veliko pomenila, če ne največ. Počutila sem se nezaželeno in bila velikokrat jezna, da moram vedno biti na zadnjem mestu.

Čas preživet skupaj, je bil velikokrat nekakovosten zaradi popolnega neposvečanja meni in ignoriranja mojih želja in čustev.

V zvezo ni vlagal nič, za njega je bil v redu »status quo«. Problemi so se začeli pojavljati, ko sem začela jaz izražati svoje nezadovoljstvo v zvezi. On je videl samo sebe in se ni bil pripravljen o tem pogovarjati. (Daša1, 25 let)

6.6.4 TRŽNO POSREDOVANE PREDSTAVE IN PRIČAKOVANJA OD ZVEZE

Dejavnik tržno posredovanih napačnih in nevarnih predstav ter pričakovanj od razmerij se je pojavil kot pomemben le v nekaterih ozirih.

Pomanjkanje spolne privlačnosti se pojavlja v štirih primerih. V dveh od teh primerov se je dejavnik pojavil bolj kot posledica drugih dejavnikov in »alarmni signal«, da je zvezo treba končati:

»Dejanski vzrok razhoda je bil, da sem jaz hotel ostati v domačem kraju po končanem študiju. Zaradi tega je ona (tako mislim) namenoma začela ohlajati svoja čustva, kar je vodilo v pomanjkanje »iskric« in vsega, kar to potegne s sabo.« (Peter, 26 let)

»Vedno bolj sem opažala, da ne morem shajati z nekom, ki je tako drugačen od mene in mu za stvari, ki so meni nekako samoumne, da jih vsak človek počne, ni mar. Hkrati s tem spoznanjem so se izgubljale tudi »iskrice« med nama, vsaj z moje strani. Ko je prišlo tudi do popolnega nezanimanja za partnerja z vidika spolnosti, sem vedela, da je čas, da se zveza konča.« (Daša2, 25 let)

V tretjem primeru je šlo za novega partnerja, ki je bil za razliko od prejšnjega bolj privlačen in se je nato zveza končala. Intervjuvanka je od vsega začetka zveze čutila pomanjkanje strasti, vendar je čakala tri leta v upanju, da se pojavijo »iskrice«.

Na žalost moja čustva do partnerja niso bila takšna, kot jih je on gojil do mene. To sem vedela že takoj na začetku, vendar zveze nisem hotela prekiniti, saj sem čakala oz. upala, da se bo tista »iskrica« že pojavila, ko bom dovolj dolgo časa z njim.

Veliko vlogo je odigrala tudi moja velika ljubezen iz preteklosti, s katero zaradi spleta okoliščin nikoli prej nisva mogla biti skupaj. Ko se je spet pojavil in se vrnil med naju, je bil to znak, da najina zveza tega ne bo preživela. (Taja, 23 let)

Pomanjkanje spolnega užitka oz. strasti je prav tako glavni razlog razpada zveze pri Marcelu (23 let). Pri tem intervjuvancu je tudi razvidno, da je do odločitve za prekinitev zveze prišlo zaradi takratnih napačnih predstav o zvezi, ki narekujejo, da moreta iti partnerja narazen, ko jima ni več »fajn«. V zvezo je vstopil v zgodnjih najstniških letih, pri 16, in jo končal pri 21 letih.

Ko sva začela zvezo, sva bila zelo mlada in za oba je bila to prva resna zveza. Dejansko nisva vedela, kako naj bi zadeve potekale in kaj vse je treba storiti, da se bi zveza ohranila. Malo sva bila že naveličana en drugega, nisva negovala svoje zveze in tako si želiš nekaj novega, nekaj, kar bi te vzburilo in poživilo.

Problem je bil v tem, ker sem bil takrat prepričan, da pač s časom zveza postane na neki način dolgočasna in takrat jo je potrebno končati. (Marcel, 23 let)

V nobenem primeru se ni izkazalo, da bi menjava partnerjev potekala »kot po tekočem traku«, torej v trenutku, ko se eden od partnerjev ne bi čutil zadovoljnega. Večina intervjuvancev je bila nenaklonjena pogosti menjavi partnerjev:

»Pač eni se iščejo, vse enkrat sreča pamet in se zresnijo. Če se pa ne, potem pa jim ni pomoči.« (Peter, 26 let)

»Mislim, da je to eno obdobje, ki mine, ko nekdo »odraste«. Če do tega ne pride, je celo življenje tista oseba revež, saj to ne prinaša sreče.« (Daša, 25 let)

»Pogosto menjavanje partnerjev ni v skladu z mojimi načeli. Niti mi ne bi bilo všeč, če bi moj partner bil z veliko osebami pred mano. Me pa to ne bi motilo v taki meri, da ga ne bi sprejela. Sicer je to tudi odvisno od samega števila.« (Dolores, 23 let)

»To nekako ni v mojem »stil« ali kako bi temu rekla. Osebno nisem tip človeka, ki bi se lahko znova in znova navajal na novo osebo v svojem življenju.« (Taja, 23 let)

»Ne podpiram pogostega menjavanja partnerjev.« (Jan, 23 let)

»Jaz osebno nisem take narave, da bi partnerje menjal kot po tekočem traku. Kajti z osebo, s katero sem v razmerju, mi mora veliko pomeniti, česar pri pogosti menjavi partnerjev ni.« (Marcel, 23 let)

V nadaljevanju so podani odgovori na vprašanje, pri katerem sem preverjala pripravljenost posameznikov potrditi se za ohranitev razmerja, ko je prišlo do težav. Vprašanje se je glasilo: Kako ste se odzvali na stvari, ki so razkrajala vašo zvezo, in kaj ste naredili, da bi se stanje izboljšalo (če kaj)?

»Reakcija z moje strani ni bila pretirana. Stvari sem prepuščal času, saj od začetka zveze ni preteklo veliko časa.« (Nik, 27 let)

»Da ni vse v redu, sem se začel zavedati nekje 14 dni pred koncem zveze. Ukrenil nisem nič. Kot bi nekako želel iz zveze.« (Jan, 23 let)

»Ko je že postalo kar kritično, sva si vzela kakšen mesec pavze, kar je pa zadevo le še poslabšalo.« (Taja, 23 let)

»Na začetku sva se o tem pogovarjala, potem pa je meni postajalo zmeraj bolj vseeno in sem ga samo prosila, naj mi na moja ramena ne dodaja še več bremena.« (Jasna, 24 let)

»Dolgo časa nisem veliko naredila. Bilo je veliko razhodov in začasnih prekinitev zvez. Proti koncu zveze sem mu pa lep čas skušala pojasniti, da tako več ne morem in naj skuša nekatere stvari pri sebi spremeniti.« (Daša1, 25 let)

Iz zapisanega je razvidno, da se večina predpostavk iz teorije ni potrdila – posamezniki so tržno posredovanim zahtevam uspešne zveze pripisovali manjši pomen od pričakovanega. Moto medijsko narekovanega »uživanja v zvezi« se najbolj odraža v nepripravljenosti posameznikov potruditi se za zvezo, ko se v zvezi pojavijo težave, ampak pogosto uporabljajo strategijo čakanja in umika.

6.6.5 RAZLIČNOST PARTNERJEV, DRUGAČNA PRIČAKOVANJA OD ZVEZE IN NEZMOŽNOST SKLEPANJA KOMPROMISOV

Zadnji analizirani dejavnik se je izkazal kot najpomembnejši pri analiziranih intervjuvancih, saj se pojavlja v največ primerih – pri 4 intervjuvancih.

V dveh primerih, ko je bila partnerica starejša od partnerja (dve in šest let), je to vplivalo na pričakovanja po bolj resni partnerski zvezi. Starejše partnerice so od zveze pričakovale »več« in želele bolj resno zvezo, na kar njihovi partnerji niso bili pripravljeni, zato je zveza razpadla:

»Bil sem ji nedorasel. Bila je dve leti starejša in takrat še nisem razmišljal o istih stvareh kot ona. Pač, meni se je žuralo, ona pa bi bila resna in se skupaj z mano nekam preselila. Drugače pa se mi zdi, da sva se kar pogovarjala in se razumela.« (Peter, 25 let)

»Premalo sem upošteval njene želje. Ona je hotela narediti korak naprej, se vseliti v skupno stanovanje in je razmišljala o otroku, meni pa še ni bilo do tega. Partnerica je bila starejša 6 let.« (Jan, 23 let)

Naslednji dejavnik različnih pričakovanj od zveze se kaže v želeni količini in razporeditvi preživetega skupnega časa, kar je vplivalo na prekinitev razmerja.

V enem primeru se je partnerica počutila ovirajoče, ker je partner želel več časa preživeti z njo:

»Partner si je želel več vsega – časa, zaupanja itd. Zaradi najine različnosti je zveza razpadla. Sama se tudi zelo rada koncentriram samo nase in ko sem šla teč, sem raje odšla sama. Jaz se svojim navadam nisem imela namena odreči nikdar, za nikogar. Menim, da mora vsak imeti nekaj ur na dan zase, da se malo "spuca" oz. spočije od vseh in vsega. Smatram, da to spada na pot lastnega samozadovoljstva in izpopolnitve«. (Jasna 24 let)

V drugem primeru je bila intervjuvanka tista, ki je želela več časa preživeti s svojim partnerjem:

»Vikendi so bili edini čas, ko sva se lahko videla, jaz sem bila namreč v Ljubljani, on pa doma, ker ni bil študent. Od januarja 2011 do maja je večino vikendov preživel s svojo družbo, kar me je zelo motilo, saj sem sama prilagodila urnik na faksu, da sem lahko prišla čim prej domov in bila z njim.« (Dolores, 23 let)

V naslednjem primeru se je pojavil problem nezmožnosti sklepanja kompromisov pri preživljanju skupnega časa:

»Tudi stvari, ki sva jih počela skupaj, je določal on. Zveza mi je postajala nezanimiva in »bedna«. Precej je k razpadu zveze pripomoglo to, da je zaradi nezmožnosti usklajevanja, saj je partner v vsem vztrajal pri svojem, postajalo v zvezi dolgočasno.« (Daša1, 25 let)

Pojavlja se tudi nesprejemanje drugačnega življenjskega stila partnerja:

Šlo je za vsakdanje banalne stvari, kot je vstajanje, prehranjevanje, rekreacija, skrb za zunanji videz, urejenost stanovanja, zaščita pri spolnih odnosih – zanj so bile vse te stvari nepomembne in o njih ni razmišljal. Zelo me je tudi motil način komunikacije z drugimi ljudmi. Ni prihajalo do kompromisov oz. če že, v zelo majhni meri. Vedno bolj sem opazala, da ne morem shajati z nekom, ki je tako drugačen od mene in mu za stvari, ki so meni nekako samoumne, da jih vsak človek počne, ni mar. (Daša2, 25 let)

7 DISKUSIJA

V teoretičnem in empiričnem delu prihaja do nekaterih ujemanj, kar pomeni, da lahko teoretične ugotovitve na širši ravni do neke mere prenesemo tudi v slovenski prostor. Nove omejitve in nevarnosti za partnerska razmerja so, kot je bilo pričakovano, v trgu dela, tržno posredovanih predstavah in pričakovanjih o pravi ljubezni, ki jih narekuje tržna družba, ter v dejavniku različnosti partnerjev in neusklajenosti dveh življenjskih biografij na splošno. Naštetim se pridružuje tudi dejavnik nepristajanja žensk na čustveno hladne moške in neenakosti. V štirih primerih se več dejavnikov med seboj prepleta in součinkuje v skupni odločitvi po prekinitvi razmerja, zato se tekom analize nekatere izjave intervjuvanih pojavljajo večkrat. Teh dejavnikov ne smemo obravnavati kot edinih razlogov, ki vplivajo na razkrajanje zvez. Prepričana sem, da sem v raziskavi kakšen dejavnik tudi spregledala, prav tako se nisem ukvarjala z dejavniki, ki jih proučujejo psihoterapevti in drugi strokovnjaki.

Za nadaljnje akademske razprave in nadaljnje tematiziranje ljubezenskega življenja v Sloveniji (in morda tudi drugod) bi bilo pomembno več pozornosti posvečati dejavnikom različnosti partnerjev, ki se izražajo v nezmožnosti sklepanja kompromisov glede aktivnosti partnerjev v prostem času, različnih pričakovanjih od zveze (bolj/manj resna zveza), želeni količini in razporeditvi skupno preživetega časa ter v nesprejemanju življenjskega stila partnerja. Ta dejavnik se je kot razlog razpada partnerstev pojavljal v sedmih od devetih primerov in se torej izkazal kot najbolj pomemben. Predvidevamo lahko, da so bile v predmodernih družbah te razlike manjše zaradi podobnega ali enakega socioekonomskega izvora partnerjev. Kljub temu je glavna razlika s preteklostjo v (ne)sposobnosti ljudi za prilagajanje in sklepanje kompromisov, ki je v individualizirani družbi radikalno upadla. Le-ta poudarja unikatnost in enkratnost posameznika in narekuje vrednotenje posameznika po receptu »bodi to, kar si«, v odsotnosti tistih, ki bi te morda pri tem lahko ovirali, kar hkrati s tržnimi napotki v priročnikih za ženske učinkuje kot sredstvo za doseganje enakopravnosti s strani žensk. Ta vrednota sodobne družbe se v odgovorih odraža kot potreba po samoizpolnjevanju, samozadovoljstvu.

Kljub precej črnogledim napovedim, ki se danes pripisujejo zvezam, stanje vseeno ni tako zaskrbljujoče. Najbolj pereč dejavnik, to je komercializacija ljubezni, ki ima učinke v hitrem menjevanju partnerjev kot pravilu v trenutku, ko se ne čutiš zadovoljenega, spolnem užitku kot edinem razlogu popuščanja in vztrajanja v zvezi, »puščanju vrat vedno odprtih« oz.

pravilu previdnosti in nepredajanja partnerju v celoti in v doseganju enakopravnosti žensk v odsotnosti drugih, se v glavnih vidikih ne potrdi. Končanje zveze zgolj zaradi pomanjkanja spolnega užitka se pojavlja v dveh primerih (v drugih dveh primerih se pojavlja bolj kot posledica drugih analiziranih dejavnikov). Pri tem je bilo končanje zveze zgolj v enem od teh dveh primerov vezano na pojav »boljših priložnosti«, pri čemer je intervjuvanka precej časa v zvezi vztrajala in upala na spremembe, preden je vstopila v razmerje z drugim partnerjem. Večina intervjuvancev ni bila naklonjena pogosti menjavi partnerjev. Manifestacije tega dejavnika bi lahko opisala bolj kot nepripravljenost razreševanja težav, ki so se v zvezi pojavile (in so morda vplivale na razpad zveze). Ljubezen je torej še vedno več kot impulzivno teženje k zadovoljitvi naših spolnih potreb in »užitkarstvu«. Potrdi se že v teoriji omenjeno sklepanje, da se najverjetneje tržno posredovani vzorci ljubezni v večji meri pojavljajo med najstniki in ne med mladimi odraslimi. To ugotovitev potrjuje tudi eden od dveh intervjuvancev, pri katerem prevladuje omenjeni dejavnik pomanjkanja spolne strasti, ki je takratno zvezo, v katero je vstopil v zgodnjih najstniških letih, končal zaradi takratnih napačnih predstav o zvezi.

Karierni dejavniki so se v součinkovanju z drugimi dejavniki izkazali za pomembne pri razpadu zveze v dveh primerih. V enem primeru izraziteje kot nove omejitve, ki jih prek (krajevne) mobilnosti prinaša trg dela in nezdržljivost dveh poklicnih biografij v zasebnem življenju. V drugem primeru je šlo bolj za način samouresničevanja v času študija s strani enega od partnerjev in posledično za zanemarjanje partnerskega življenja ter čustvenega vlaganja v zvezo. V tem primeru gre tako za prepletanje dveh dejavnikov – nepristajanja žensk na neenakosti v zasebni sferi in kariernih dejavnikov. Karierni dejavniki so se izkazali za pomembne že v času izobraževanja, in sicer kot težnja po samouresničevanju. Menim, da se bi ta dejavnik izkazal za pomembnejšega, če bi izbrala vzorec starejših mladih odraslih. Večina intervjuvancev v času razpada zveze še ni bila zaposlenih in je imela študentski status.

Neenakosti v zasebni sferi in pomanjkanje čustvenega vlaganja moških v zvezo se je potrdilo kot pomemben dejavnik razhoda s strani žensk; pojavlja se v dveh primerih in se prepleta z drugimi dejavniki razhoda.

8 SKLEP

Življenje dveh ljudi je danes vse težje združljivo, ker postajata življenji oz. življenjska sloga dveh oseb medsebojno vse manj skladna. Vzrok je v vse večji možnosti izbir v vsakdanjem življenju in s tem v večji verjetnosti razlik med partnerjema ter nezmožnosti usklajevanja dveh različnih življenjskih slogov. Izkaže se tudi, da te izbire velikokrat niso svobodne in odraz lastne volje, ampak so posledica novih omejitev trga dela in potrošniške družbe, ki v današnjem svetu v največji meri ustvarjata človekov medij eksistence. Nove vrste omejitev ne samo, da vodijo naše izbire, ampak tudi spreminjajo naše prioritete in osebne odnose. Del nevarnosti v razmerjih predstavljajo tudi preživele tradicionalne ideologije iz modernih družb, vezane na pomanjkanje čustvene izmenjave s strani moških in izoblikovanje novih ženskih identitet, katerih pomen narašča s mladimi, ambiciozno usmerjenimi ženskami. Te ženske v vedno manjši meri pristajajo na neenakosti v intimni sferi.

Gre za preobrazbo pomena ljubezni. Intimna sfera postane izjemno pomemben generator individualizacije življenja. V tem se kaže največja nevarnost za partnerska razmerja. Družbeno pretirano poudarjanje pomena individualnosti in samouresničevanja posameznikov, ne omogoča sklepanja kompromisov in življenja v dvoje.

Namen in cilj dela sta bila v lažjem razumevanju posameznikovih odločitev po prekinitvi razmerij kot osnovi za spremembe k bolj uspešnim partnerskim zvezam in s tem predstavitev manj popularnega ter znanega vidika gledanja na partnerske zveze. Treba je razbliniti mite o popolni svobodi posameznika pri oblikovanju svojega življenja, tudi partnerskih razmerij. Kot pravita Beck in Beck - Gernsheim, prejšnje oblike skupnega življenja in ljubezni niso bile prav nič boljše, vsaj v primeru, da jih vrednotimo v skladu z današnjimi kriteriji. Zato cilj nikakor ne more biti vračanje k starim oblikam, ki so bile opredeljene z nadzorom in omejitvami. Cilj bi moral biti poskušati najti nove oblike skupnega življenja, ki dovoljujejo svobodo in so hkrati trajne. Za uresničitev tega cilja bi bil pomemben začetni korak, da prepoznamo »dvojno naravo« procesov osvobajanja, in to z vsemi novimi nevarnostmi, ki jih ta poleg obljubljenе svobode prinaša (Beck in Beck - Gernsheim 2006).

9 LITERATURA

Beck, Ulrich in Elisabeth Beck - Gernsheim. 1996. Individualizacija in "tveganje svobode": perspektive in nasprotja k subjektu usmerjene sociologije. *Teorija in praksa*. 33 (5): 817–838.

Beck, Ulrich in Elisabeth Beck – Gernsheim. 2006. *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: FDV.

Beck – Gernsheim, Elizabeth. 2002. *Reinventing the family: in search of new lifestyles*. Oxford, Malden: Blackwell: Cambridge: Polity.

Bauman, Zygmunt. 2003. *Liquid Love*. Cambridge: Polity Press.

--- 2008. *Identiteta*. Ljubljana: *cf.

Bernik, Ivan. 2010. Spolnost v času individualizma in racionalnosti. *Družboslovne razprave*. XXVI (65): 7–24.

Evans, Mary. 2003. *An unromantic discussion*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press.

--- 2000. *Preobrazba intimnosti*. Ljubljana: *cf.

Gross, Neil in Solon Simmons. 2002. Intimacy as a Double-Edged Phenomenon? An Empirical Test of Giddens. *Social Forces*. 81 (2): 531–555.

Godina, Vesna v Peternel Pečauer, Helena. 2011. Izbrala bi srečen zakon. *OnaPlus, revija za ženske z vizijo*. 2011. 2 (1).

Gostečnik, Christian. 1997. *Človek v začaranem krogu: operativni mehanizem pri kompulzivnem ponavljanju: psihološko-antropološki in teološki vidik medosebnih interakcij*. Ljubljana: Brat Frančišek: Frančiškanski družinski center.

--- 2001. *Poskusiva znova*. Ljubljana: Brat Frančišek: Frančiškanski družinski inštitut.

Hakim, Catherine. 2000. *Work-lifestyle choices in the 21th century*. New York: Oxford University Press.

Hendrix, Harville. 1999. *Najina ljubezen: od romantične ljubezni do zrelega partnerstva*. Ljubljana: Orbis.

Hochschild, Arlie. 2007. *The commercialization of intimate life: notes from home and work*. Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press.

Illouz, Eva. 1997. Reviewed work(s): The Normal Chaos of Love. By Ulrich Beck; Elisabeth Beck - Gernsheim. *Contemporary Sociology*. 26 (1): 78–80.

Jamieson, Lynne. 1999. Intimacy Transformed? A critical look at the »pure relationship«. *Sociology* 33 (3): 477–494. Dostopno prek: <http://staff.um.edu.mt/aabe2/S99%20Jamieson.pdf> (10. december 2009).

Kuhar, Metka in Temnik Sanja. 2007. Sodobna romantična razmerja mladih: bolj me boli, če ljubi srce kot pa telo. Ljubosumnost v kontekstu romantičnih razmerjih mladih: biološka danost ali socialni konstrukt? *Teorija in praksa* 44 (5): 594-419.

Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: VŠSD.

Milivojević, Zoran v Ivelja, Ranka. 2010. Čustveno zreli ljudje se ne zaljubljujejo. *Dnevnikov objektiv*. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/novice/aktualne_zgodbe/1042333960 (25. februar 2011).

Milivojević, Zoran v Kovač Pavčič, Irena. 2010. Intervju z dr. Zoranom Milivojevičem. *Forum Ringaraja*. Dostopno prek: http://www.ringaraja.net/clanek/intervju-z-dr-zoranom-milivojevicem_3701.html (15. avgust 2011).

Milivojević, Zoran v Širovnik, Azra. 2011. Čakale pravo ljubezen, dočakale menopavzo. *OnaPlus, revija za ženske z vizijo*. 2011. 2 (1).

Linehan, Margaret. 2001. *Uspešne ženske – managerke velikih mednarodnih podjetij*. Ljubljana: GV Založba.

Oakley, Ann. 2000. *Gospodinja*. Ljubljana: *cf.

Perlman, Daniel in Vangelisti L., Anita. 2006. *The Cambridge Handbook of Personal Relationships*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sieder, Reinhard. 1998. *Socialna zgodovina družine*. Ljubljana: ZRC.

Salecl, Renata. 1991. *Disciplina kot pogoj svobode*. Ljubljana: Krtina.

--- 2010. *Izbira*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

--- 2011. Preveč izbire, več zadolževanja? *Osebnost*. I (1): 22.

Salecl v Vistoropski, Cah Švarc. 2010. Izbrala sem tebe. Za ljubezen se ne moreš razumno odločiti. *Ljubezen je*. *Revija Ona*. 13 (3): 16–18.

Statistični urad Republike Slovenije. 2011. Dostopno prek:

http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05M3002S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/36_Razveze/05_05M30_razvez (10. september 2011).

http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4003 (10. september 2011).

http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4026 (10. september 2011).

http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05M1002S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/34_Poroke/05_05M10_poroke-SL/&lang=2 (30. januar 2012).

http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05M3008S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/36_Razveze/05_05M30_razveze-SL/&lang=2 (30. januar 2012).

Šadl, Zdenka. 2000. Ljubezen v sociološki optiki. *Emzin: revija za kulturo*, X, ½: 61.

--- 2000. Odčarani svet postradicionalne ljubezni. *Časopis za kritiko znanosti*, XXVIII, 200/201: 381–389.

--- 2002. Emocionalno delo in intimni odnosi v pozni modernosti. *Družboslovne razprave*, XVIII, 39: 59–71.

Švab, Alenka, Tanja Rener in Metka Kuhar. 2011. *Behind and beyond the Hajnal's line: Families and family life in Slovenia*. V tisku.

Švab, Alenka. 1999. Anthony Giddens. 1995: Transformacija intimnosti: seksualnost, ljubezen in erotika v modernih družbah: the transformation of intimacy: sexuality, love and

eroticism in modern societies. Cambridge: Polity Press; Lynn Jamieson. 1998: Intimnost: osebni odnosi v moderni družbi: Intimacy: Personal relationships in modern society. Cambridge: Policy Press. *Teorija in praksa: družboslovna revija*. 36 (5): 873–876. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip19995Svab.PDF> (16. december 2011).

--- 2010. Med tradicionalno in permisivno spolno kulturo: percepcije seksualnosti in prisotnost seksualnih imperativov pri študentkah. *Družboslovne razprave*. XXVI (65): 65–83.

--- 2001. *Družina: Od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ule, Mirjana. 1998. Stilizacija vsakdanjega življenja. *Družboslovne razprave*, 27/28, 26–32.

--- 2008. *Za vedno mladi?* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ule Nastran, Mirjana. 2002. Sodobne identitete, v vrtincu diskurzov. Ljubljana, ZPSUle, M. »Razlike, ki delajo razlike: življenjski stili, individualizacija in spremembe identitetnih struktur«. *Družboslovne razprave*, 39, 75–86.

Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Uhan, Samo. 2012. *Objava seminarja za pripravo magistrskega dela*. Dostopno na: http://www.fdv.uni-lj.si/Podiplomski_studij/Objave.asp?id=9#1 (10. januar 2012)

Vogrinc, Janez. 1998. *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Priloga A: RAZISKOVALNA VPRAŠANJA – PILOTNI INTERVJU

Temeljna vprašanja (namenjena vsem intervjuvancem):

- Kaj je po vašem mnenju tisto, kar »dela« razmerje med dvema partnerjema, oz. na čem po vašem mnenju temelji zveza?
- Kaj za vas pomeni ljubezen in kaj zaljubljenost?
- Katere pogoje mora izpolnjevati nekdo, ki z njim vstopate v zvezo?
- Kakšni so pogoji, da v zvezi ostajate?
- Kako morata partnerja po vašem mnenju »negovati« partnersko razmerje?
- Kaj menite o pogostem menjevanju partnerjev?
- Upoštevajoč prejšnja vprašanja opišite svoje zadnje razmerje, ki se je končalo z razhodom. Kako bi opisali lastnosti svojega bivšega partnerja? Kako bi v razmerju opisali sebe?
- Spomnite se ključnih dogodkov ali ponavljajočih se dejanj, ki so vas pri partnerju najbolj motila in so razkrajala vajino razmerje? Kaj je bila »pika na i« oz. ključni dogodek (če je ta samo eden), da se je razmerje končalo?
- Kako dolgo ste potrebovali, da ste se soočili s posledicami razhoda, in na kakšen način ste to počeli?
- Kakšen je bil občutek varnosti in gotovosti v zvezi? Do katere mere ste se v zvezi »odprli« in prepustili partnerju?

Demografski podatki – za intervjuvanca in bivšega partnerja/-ko do točke č), vendar brez točke a), od točke č) dalje samo za intervjuvanca.

a) Spol:

b) Leto rojstva/letu rojstva bivšega/bivše partnerja/-ice:

c) Izobrazba/izobrazba partnerja/ice:

č) Poklic oz. delo, ki ga opravljate/poklic oz. delo partnerja/-ice v času trajanja zveze:

d) Kraj bivanja:

e) Trajanje zadnje zveze:

f) Število partnerskih zvez (od 20. leta dalje):

g) Kdo je končal zvezo oz. ali je bila zveza končana sporazumno:

h) Vaša starost ob začetku zveze:

POMOČ – PODVPRAŠANJA

Nepristajanje žensk na neenakosti v intimni sferi

– Opišite komunikacijo med vami in vašim partnerjem. Kaj bi lahko povedali o partnerjevem izkazovanju in razkrivanju čustev?

– Na kakšen način ste v zvezi reševali težave in konflikte ter na pobudo koga?

– Opišite odziv svojega partnerja, ko ste imeli težave ali bili psihično »na tleh«, oz. kakšen je bil odziv vašega partnerja v »slabih« in kakšen v »dobrih« trenutkih. Kako ste se ob tem počutili?

Karierni dejavniki – nove zahteve in nevarnosti razmerja

– Kako je bil razporejen čas, ki ste ga namenili zvezi in delu/izobraževanju?

– Kako ste gledali na partnerja/-ico in partnersko zvezo, ko ste bili najbolj zaposleni?

– Kako se je odzval/-a partner/-ica? Ali je čakal/-a, da se mu/ji posvetite in bil na razpolago, ko ste imeli čas? Opišite kariero svojega partnerja/-ice.

– Kaj vam pomeni uspešna kariera in kaj uspešna partnerska zveza?

– Kako se vidite čez 10 let? Kaj za vas pomeni izpopolnjeno življenje in v čem se najbolj samouresničujete? Kaj je tisto, zaradi česar boste po vašem mnenju srečni?

Tržno posredovane predstave in pričakovanja od zveze

– Kaj menite o ljubezni in ljubezenskih nasvetih, predstavljениh v romantičnih filmih, revijah, knjigah, oglasih itd.? So blizu vašemu idealu ljubezni?

– Koliko časa po razhodu s partnerjem/-ico ste vzpostavili novo zvezo (če ste jo)?

– Kaj menite o zvezah, ko partnerja ne uživata več, kot sta prej?

– Kaj menite o konfliktih v zvezah?

– Kako gledate na rutinsko partnersko življenje?

Različnost partnerjev, drugačna pričakovanja od zveze in nezmožnost sklepanja kompromisov

- Kako ste po navadi preživljali vajin skupni čas in kako ste se s partnerjem/-ico o tem dogovorili?
- Glede katerih stvari je v zvezi največkrat prihajalo do konfliktov in kako pogosto? Kako ste se na to odzvali? (Sklepanje novih dogovorov?)
- V kakšni meri in glede česa ste se bili pripravljene pogajati in dogovarjati s svojim partnerjem?
- Ali je v zvezi prihajalo tudi do konfliktov glede stvari (mnenja, stališča, prepričanja, vrednote ipd.), ki jih nikoli ne bi bili pripravljene spremeniti, pa je partner od vas to pričakoval? Katere so bile te stvari?

Priloga B: KONČNA RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Temeljna vprašanja (namenjena vsem intervjuvancem):

- Kaj je po vašem mnenju tisto, kar »dela« razmerje med dvema partnerjema, oz. na čem po vašem mnenju temelji zveza?
- Kakšne lastnosti mora imeti oseba, s katero vstopate v zvezo?
- Kdaj je za vas zveza zadovoljiva v tej meri, da ne razmišljate o prekinitvi razmerja?
- Kako morata partnerja po vašem mnenju »negovati« partnersko razmerje?
- Kaj menite o pogosti menjavi partnerjev?
- Upoštevajoč prejšnja vprašanja opišite eno od razmerij, ki se je končalo z razhodom. Kako bi opisali lastnosti svojega bivšega partnerja? Kako bi v razmerju opisali sebe?
- Spomnite se in opišite ključne dogodke ali ponavljajoča se dejanja, za katera bi lahko rekli, da so najbolj pripomogla k razpadu vaše zveze. Če je bil ta dogodek samo en, ga opišite.
- Kako ste se odzvali na stvari, ki so razkrajale vašo zvezo, in kaj ste naredili, da bi se stanje izboljšalo (če sploh kaj). Koliko časa ste še vztrajali v zvezi?
- Koliko časa ste potrebovali, da ste se soočili s posledicami razhoda, in na kakšen način ste to izvedli?
- Kakšen je bilo občutek varnosti in gotovosti v zvezi? Do katere mere ste se v zvezi »odprli« in prepustili partnerju?

Demografski podatki – od točke b) do d) odgovorite tudi za bivšega/bivšo partnerja/-ico.

a) Spol:

b) Leto rojstva:

c) Izobrazba (lahko zgolj usmeritev – družboslovna/naravoslovna/tehnična):

č) Poklic oz. delo v času trajanja zveze:

d) Kraj bivanja (večje mesto/manjše mesto/primestje/podeželje):

e) Trajanje zveze:

f) Število partnerskih zvez (od 20. leta naprej):

g) Kdo je končal zvezo oz. ali je bila končana sporazumno:

h) Vaša starost ob začetku zveze:

POMOČ – PODVPRAŠANJA

Nepristajanje žensk na neenakosti v intimni sferi

– Opišite komunikacijo med vami in vašim partnerjem. Kaj bi lahko povedali o partnerjevem izkazovanju in razkrivanju čustev?

– Na kakšen način ste v zvezi reševali težave in konflikte in na pobudo koga?

– Opišite odziv svojega partnerja, ko ste imeli težave in bili psihično »na tleh«, oz. kakšen je bil odziv vašega partnerja v »slabih« in kakšen v »dobrih« trenutkih? Kako ste se ob tem počutili?

Karierni dejavniki – nove zahteve in nevarnosti razmerja

– Kako je bil razporejen čas, ki ste ga namenili zvezi in delu/izobraževanju?

– Kako ste gledali na partnerja/-ico in partnersko zvezo, ko ste bili najbolj zaposleni?

– Kako se je odzval/-a partner/ica? Ali je čakal/-a na vas, da se mu/ji posvetite, in bil na razpolago, ko ste imeli čas? Opišite kariero svojega/svoje partnerja/-ice.

– Kaj vam pomeni uspešna kariera in kaj uspešna partnerska zveza?

– Kako se vidite čez 10 let? Kaj za vas pomeni izpopolnjeno življenje in v čem se najbolj samouresničujete? Kaj je tisto, zaradi česar boste po vašem mnenju srečni? (Pri tem vprašanju

predvidevam, da se preference intervjuvancev od razpada zveze do sedaj niso spremenile; če zaslutim, da so se, postavim vprašanje o teh spremembah.)

Tržno posredovane predstave in pričakovanja od zveze

- Kaj menite o ljubezni in ljubezenskih nasvetih, predstavljenih v romantičnih filmih, revijah, knjigah, oglasih itd.? So blizu vašemu idealu ljubezni?
- Čez koliko časa ste vzpostavili novo zvezo (če ste jo)?
- Kaj menite o zvezah, ko partnerja ne uživata več, kot sta prej?
- Kaj menite o konfliktih v zvezah?
- Kako gledate na rutinsko partnersko življenje? (Pri tem vprašanju predvidevam, da se preference intervjuvancev od razpada zveze do sedaj niso spremenile; če zaslutim, da so se, postavim vprašanje o teh spremembah.)

Opomba: v času intervjuja se je izkazalo, da je včasih težko in nesmiselno preverjati »izvor« pričakovanj o zadovoljujoči zvezi, ki izhajajo iz medijev, knjig ipd., saj so le-ta očitno že ponotranjena v posameznikih in delujejo kot neko širše sporočilo družbe, tako da je težko preverjati njihov izvor. Zato sem bila bolj pozorna na indikatorje – besedne zveze, ki so se pojavljale pri odgovorih: rutina, pomanjkanje iskric, konflikti itd.

Različnost partnerjev, drugačna pričakovanja od zveze in nezmožnost sklepanja kompromisov

- Kako ste po navadi preživljali vajin skupni čas in kako ste se s partnerjem o tem dogovorili?
- Glede katerih stvari je v zvezi največkrat prihajalo do konfliktov in kako pogosto? Kako ste se na to odzvali? (Sklepanje novih dogovorov?)
- V kakšni meri in glede česa ste se bili pripravljene pogajati in dogovarjati s svojim partnerjem?
- Ali je prihajalo v zvezi tudi do konfliktov glede stvari (mnenja, stališča, prepričanja, vrednote ipd.), ki jih nikoli ne bi bili pripravljene spremeniti, pa je partner od vas to pričakoval? Katere so bile te stvari?
- Kaj bi lahko rekli o svojih in pričakovanjih vašega partnerja od same zveze? Ste kdaj imeli občutek, da vaš/-a partner/-ka želi drugačno zvezo kot vi (na primer bolj ali manj resno, več skupno preživetega prostega časa ipd.)?